

მანანა ბერიკაშვილი

**საკარჯიშობი
მეტყველების ტექნიკის
დასახეწად**

დამხმარე სახელმძღვანელო

გამომცემლობა „კენტავრი“
თბილისი
2017

პროფესორ მანანა ბერიკაშვილის დამხმარე სახელმძღვანელო – „სავარჯიშოები მეტყველების ტექნიკის დასახვეწად“ – მისივე სახელმძღვანელოს – „მეტყველების კულტურის ძირითადი პრინციპები“ – დამატებაა. მომცრო ზომის „სამაგიდო წიგნში“, დრამის ფაკულტეტის სტუდენტებისთვის, პედაგოგებისა და ყველა დაინტერესებული საჯარო პირისთვის, სისტემურადაა დალაგებული და გადმოცემული სწორი მეტყველებისათვის განკუთვნილი სავარჯიშოები.

კორექტორი – მანანა სანადირაძე

დამკაბადონებელი – ეკატერინე ოქროპირიძე

© საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გამომცემლობა „კენტავრი“, 2017
© Shota Rustaveli Theatre and Film Georgian State University Publishing House "Kentavri", 2017

ISBN 978-9941-9485-5-8

მეტყველების კულტურის თეორიისა და პრაქტიკის პრობლემებზე მსჯელობისას, აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ, რომ აზროვნების პროცესი და სამეტყველო აპარატის სრული მუშაობა აბსოლუტურ თანაფარდობაში უნდა იმყოფებოდეს. მეტყველების კულტურა პირდაპირ უკავშირდება აზროვნებას. ამიტომ გამართული მეტყველებისათვის, განსაკუთრებით კი მსახიობთა, ჟურნალისტთა, პოლიტიკოსთა და სხვა საჯარო პირთათვის სამეტყველო აპარატის გავარჯიშება და სრულყოფა სრულიად აუცილებელია.

მეტყველების კულტურის ტექნიკური მხარის სრულყოფაში იგულისხმება სხეულის კუნთური დაჭიმულობის მოხსნა და სრული რელაქსაცია, სწორი სუნთქვის გამომუშავება, სამეტყველო ხმის დაყენება და მართებული არტიკულაცია.

ამჟამად სწორედ არტიკულაციის პრობლემებზე გვსურს ყურადღების გამახვილება.

ბგერათა წარმოთქმის საშუალებას წარმოადგენს განსაზღვრული ანატომიური ორგანოები. რომელთაც საარტიკულაციო აპარატს ვუწოდებთ. ეს ორგანოებია: ხახა, ცხვირი, ენა, კბილები, მაგარი სასა, რბილი სასა, პატარა ენა (ნაქი), ენის ლაგამი, ყბები და ბაგეები.

ბგერათა წარმოთქმა შეუძლებელია ისეთი ორგანოების მონაწილეობის გარეშე, როგორცაა: ფილტვები, ბრონქები, სასულე მილი, ხორხი, და იოგები – სახმო სიმები.

ზემოთ ჩამოთვლილი სამეტყველო ორგანოები მუშაობაში მოჰყავს ცენტრალურსა და პერიფერიულ ნერვულ სისტემას. ასე რომ სწორი მეტყველებისათვის საჭიროა არა მარტო სამეტყველო აპარატის, არამედ ცენტრალური და პერიფერიული ნერვული სისტემის სრული სიჯანსაღე.

სწორი მეტყველებისათვის აუცილებელია: საარტიკულაციო აპარატის ნორმალური აგებულება და სწორი მოქმედება, მეტყველების ცენტრალური და პერიფერიული ნერვული სისტემის ზუსტი, მოწესრიგებული მოქმედება და აკუსტიკური მექანიზმის სწორი მოქმედება – ჯანსაღი სმენა. რომელიმე ზემოთ ჩამოთვლილი პირობის დარღვევა იწვევს დეფექტებს, ნაკლოვანებებს და დარღვევებს წარმოთქმაში.

ადამიანის მეტყველებაში სწორი ბგერების გამომუშავება ადრეული ასაკიდან უნდა იწყებოდეს. ხშირ შემთხვევაში მცირე ასაკიდან

გამოყოლილი ბგერათა შერბილება ჩვევად იქცევა ხოლმე, რაც ადამიანის მეტყველებას მანერულს ხდის. მიმბაძველობა, მაგალითად – მეტყველების სწრაფი ტემპის, ან პირიქით, გაჭიანურებული მეტყველების, ბგერების გამოტოვების, კუთხური კილოს გადაღება და ა. შ. აგრეთვე, არაორგანულ ნაკლოვანებებს მიეკუთვნება. უმოძრაო, „გაქვავებული“ ყბებით მეტყველება და ამდაგვარ ნაკლოვანებათა გამოსწორება შესაძლებელია ყოველდღიური ვარჯიშით, დიდი ძალისხმევით და მოთმინებით. მთავარია, ზუსტად გავიგონოთ შეცდომა და შევუდგეთ მის გამოსწორებას.

ვარჯიში არა მარტო ნაკლოვანებათა გამოსასწორებლად, აუცილებელი, არამედ მეტყველების ხარისხის ასამაღლებლადაც.

ბგერათწარმოების დარღვევა ვლინდება სამი სახით:

1. უბგერობა;
2. ბგერის დამახინჯება;
3. ერთი ბგერის სხვა ბგერით შენაცვლება.

1) უბგერობა, ანუ უბგერო პაუზა ეწოდება ისეთ ნაკლოვანებას, როდესაც ადამიანი ვერ წარმოთქვამს და ამოაგდებს ბგერას სიტყვიდან, ე.ი. სამეტყველო ორგანოები არ ახდენენ ამ ბგერების წარმოსათქმელად საჭირო არტიკულაციას, მაგ. კარები – კა-ები, სარკე – სა-კე, ბატონო – ბატო-ო, გაასავსავა – გა-სავსავა, ააფერადა – აფერადა, საადგილმამულო – სა-დგილმამულო და სხვ.

2) ბგერის დამახინჯება – ვლინდება სხვადასხვა სახით:

ა) ბგერის კბილთაშუა წარმოთქმა – წინაენისმიერი ბგერების წარმოთქმისას ენის წვერი მოექცევა კბილებშუა;

ბ) წინაენისმიერი ბგერების ბაგისმიერი წარმოთქმა – წინა ენის არტიკულაცია გადმოტანილია ბაგეებზე;

გ) სისინა და შიშინა ბგერების კბილისმიერი წარმოთქმა – ენის წვერი მიახლოებულია და ახდენს ბგერის ხშვას ზედა კბილებთან;

დ) გვერდითი წარმოთქმა – ჰაერნაკადი გამოედინება ენის ერთი ან ორივე გვერდიდან;

ე) ცხვირისმიერი წარმოთქმა: შეიძლება გამოწვეული იყოს ორგანული ნაკლით – სასის ნაპრალით, რომლის დროს ცხვირისმიერი წარმოთქმა ვრცელდება ყველა ბგერაზე (ხმოვნების ჩათვლით); აგრეთვე ფუნქციონალური უკმარისობით, რომლის დროს ცხვირისმიერი წარმოთქმა ვრცელდება ბგერების ერთ რომელიმე ჯგუფზე (სისინა, შიშინა და რ, ლ, გ, ქ, კ ბგერებზე), აგრეთვე

ცხვირისმიერი წარმოთქმა შეიძლება გამოწვეული იყოს წმინდა მანერულობით.

3) შენაცვლება არის წარმოთქმის დარღვევის ისეთი სახე, როდესაც ბგერა ან ბგერათა ჯგუფი შენაცვლებულია სხვა ბგერით ან ბგერათა ჯგუფით. ერთი ბგერის სწორი არტიკულაცია შენაცვლებულია მეორე ბგერის სწორი არტიკულაციით. მაგ: სისინა ბგერების შენაცვლება შიშინა ბგერებით, ბგერა ვ-ს შენაცვლება – ბგერა უ-თი. ორი ხმოვანი ბგერის შენაცვლება – ერთი ხმოვანი ბგერით. თქვა-თქუა, იაღბუზი – ალბუზი. მჟღერი რ-ს შენაცვლება უკანაენისმიერი ნაპრალოვანი – ლ-ს მაგვარი ბგერით.

შიშინა და სისინა ბგერების დარღვევას – სიგმატიზმი ეწოდება, რ-ბგერის დარღვევას – როტაციზმი. როდესაც ბგერა შენაცვლებულია სხვა ბგერით, ამას უწოდებენ პარასიგმატიზმს, პარაროტაციზმს, პარალაბდაციზმს (ეს სახელწოდებანი აღებულია ბერძნული ანბანის ასოთა სახელებიდან).

პროფესორ ა. ხვატცევის აზრით, წარმოთქმის დარღვევათა უმეტესობა მოდის წინაენისმიერ ბგერებზე, განსაკუთრებით სისინა და შიშინა ბგერებზე, რაც პრაქტიკაში ხშირად გვხვდება. წარმოთქმის ნაკლის გამოსწორება სხვადასხვა ხერხით სწარმოებს: საჭიროა გავაცნობიეროთ ბგერის წარმოთქმის სწორი არტიკულაცია – რასაც ბგერის დაყენება ეწოდება და წარმოთქმის არასწორი ჩვევების შეცვლა სწორი სამეტყველო ჩვევებით, რასაც კორექცია ეწოდება. ბგერის დაყენება – კორექციის დროს ვიყენებთ ყველა ანალიზატორს – მხედველობითს, სმენითს და კინესთეზიურს. ე. ი. უნდა ვეცადოთ გავიგონოთ ბგერა, დავინახოთ და შევიგრძნოთ მისი არტიკულაცია კუნთობრივად.

მეტყველების ნაკლის გამოსწორების დროს აუცილებელია ფონემატური სმენის შემოწმება და საჭირო შემთხვევაში, მის განვითარებაზე მუშაობა. სწორი მეტყველების დაუფლების ერთ - ერთი აუცილებელი პირობაა, ნორმალური სმენა – რაც განაპირობებს სწორი ფონემატური სმენის განვითარებას. ადამიანი, რომელიც ვერ ახერხებს ბგერის სწორ არტიკულაციას, ზოგჯერ სმენითაც ვერ აღიქვამს მას, უჭირს ბგერათა სმენითი დიფერენციაცია და ვერ ხვდება საკუთარ ნაკლს.

ბგერის სმენითი გაცნობიერების პარალელურად, საჭიროა ამ ბგერის არტიკულაციის მხედველობითი აღქმაც. სამეტყველო ორგანოების

სწორი მომართვა წარმოსათქმელად, შესაძლოა შემოწმდეს სარკის წინ. აგრეთვე, ხორხზე ხელის მიღებით შევიგრძნობთ სახმო სიმების ჟღერას, ს და შ ბგერის წარმოთქმის დროს – ჰაერნაკადის სითბო – სიცივე შევიგრძნობა ხელის ზურგზე.

მართებული მეტყველებისათვის აუცილებელია ნორმალური სამეტყველო აპარატი, ძლიერი მოქნილი სამეტყველო ორგანოები: ენა, ტუჩები, რბილი სასა, სახმო სიმები და მკაფიოდ დიფერენცირებული მოძრაობანი, რასაც შეიძლება მივალწიოთ სპეციალური ვარჯიშების მეშვეობით.

მიღწეული მართებული არტიკულაცია უნდა განმტკიცდეს ჯერ უხმოდ, რადგან ამ დროს ხდება ყურადღების ფიქსაცია მხოლოდ არტიკულაციაზე. უხმო არტიკულაციის შემდეგ გადავდივართ ჩურჩულზე და ბოლოს ბგერის ხმამაღლა წარმოთქმაზე.

როდესაც მივალწევთ ბგერის სწორ წარმოთქმას, საჭიროა მისი მეტყველებაში ჩამაგრება – ჩართვა. ხშირად ხერხდება ბგერის სწორი წარმოთქმა იზოლირებულად, მაგრამ მეტყველებაში მისი ჩართვა – გამოყენება ძნელდება. რადგან ბგერის წარმოთქმის სრული ავტომატიზაცია ხანგრძლივი პროცესია, ხშირად ბგერის ჩართვა მეტყველებაში უფრო მეტ დროს მოითხოვს, ვიდრე მისი დაყენება – კორექცია.

ყოველი ახალი ბგერის დაყენება-კორექცია ხდება შემდეგი სქემით:

- 1) ბგერის არტიკულაციის გაცნობიერება.
- 2) ფონემატური სმენის განვითარება.
- 3) სამეტყველო ორგანოების ვარჯიში.
- 4) არტიკულაცია უხმოდ.
- 5) არტიკულაცია ხმით. (ჩურჩულით, ხმამაღლა)
- 6) ბგერის წარმოთქმა ღია და დახურულ მარცვლებში, სიტყვებში და ფრაზებში.
- 7) მიღებული ბგერის განმტკიცება უცხო ტექსტის ხმამაღლა კითხვით.
- 8) ბგერის განმტკიცება – მეტყველებაში (რისთვისაც გამოიყენება ენის გასატეხები, ანდაზები და რიგი ტექსტუალური მასალები).

სამეტყველო ორგანოთა სავარჯიშოები

მეტყველებაზე მუშაობაც მოძრავი საარტიკულაციო ორგანოების სავარჯიშოებით იწყება.

1. ლექვა – ტუჩებისა და ყბების გავარჯიშება – გამოძრავით ორივე ბაგე, ქვედა ყბის მძლავრ მოძრაობასთან პარალელურად, რაც მოგვცემს დაახლოებით უხეში ლექვის მოძრაობას. სავარჯიშოებს ვიმეორებთ 8-10-ჯერ. საშუალო და სწრაფ ტემპში.

2. ბაგეების გავარჯიშება: ტუჩები მოკეუმით,

ა) ორივე ბაგეს გავზიდავთ რაც შეიძლება წინ, დინგისებურად. ყბები შეკრულია. შემდეგ ბაგეებს გავწევთ განზე მაქსიმალურად, ისე რომ კბილები არ გამოჩნდეს. ვარჯიშს ვიმეორებთ 8-10-ჯერ საშუალო და სწრაფ ტემპში.

ბ) მოკეუმულ და დინგისებურ ბაგეებს ვატრიალებთ წრიული მოძრაობით. კრიჭა შეკრულია, ყბა უმოძრაო. წრიულ მოძრაობას ვასრულებთ ორივე მიმართულებით. ჯერ მარჯვნიდან მარცხნისაკენ და შემდგომ პირუკუ. ვარჯიშს ვასრულებთ 8-10-ჯერ. საშუალო და სწრაფ ტემპში.

გ) კრიჭა შეკრულია, მოკეუმულ ბაგეებს ავზიდავთ ზევით – ცხვირის მიმართულებით, ხოლო შემდეგ დავწევთ ქვევით – ნიკაპის მიმართულებით. ასევე გავზიდავთ მარჯვნივ და მარცხნივ ყურების მიმართულებით. ვარჯიშს ვასრულებთ 8-10-ჯერ.

ყბის ვარჯიში

გავალოთ პირი ისე, რომ ზედა და ქვედა კბილებს შორის მანძილი ორ თითს შეადგენდეს

ვარჯიში გავიმეორებთ 8-10-ჯერ. რიტმულად.

ა) პირი ოღნავ გავალოთ და ქვედა ყბა გამოძრავით მარჯვნიდან მარცხნივ და პირუკუ.

ბ) ქვედა ყბა წამოვწვიოთ წინ და დავაბრუნოთ ადგილზე.

დ) ქვედა ყბა გამოძრავით წრიული მიმართულებით.

ზემოთ ჩამოთვლილი ვარჯიშების მოძრაობა უნდა იყოს ფრთხილი და ზომიერი.

ენის ვარჯიში

ა) ენა ასრულებს წრიულ მოძრაობას კბილებსა და ბაგეებს შორის. ჯერ მარჯვნიდან მარცხნივ და შემდეგ პირუკუ.

ვარჯიში სრულდება სწრაფ ტემპში 8-10-ჯერ.

ბ) წაწვეტებული ენის წვერით „ვჩხვლიტავთ“ ლოყებს შიგნიდან. მარჯვენა და მარცხენა თანმიმდევრობით. ჯერ თითო-თითოჯერ, ხოლო შემდეგ 2-2-ჯერ.

გ) ლოყიდან-ლოყაში გადავადებთ დაგუბებულ ჰაერს. ჰაერით მთლიანად არ უნდა გავავსოთ პირის ღრუ, მხოლოდ მისი ნახევარი, რომ შევძლოთ ჰაერის გადავდება მარჯვნიდან მარცხნივ და პირუკუ, როგორც პატარა ბურთის. ვარჯიში სრულდება თითო-თითოჯერ, შემდეგ 2-2-ჯერ.

დ) მოვლუნოთ ენა და ენის წვერით შევეხოთ რბილ სასას, შემდეგ დავაბრუნოთ უკან.

ე) პირის გარეთ გამოყოფილ ენას მორიგეობით ვამოძრავებთ მარჯვნივ-მარცხნივ. ქვედა ყბა არ მოძრაობს.

ვ) წაწვეტებულ ენას ვამოძრავებთ ცხვირისაკენ-ნიკაპისაკენ.

ზ) პირი ღიაა – ბაგეები უმოძრაო. ენას დავჭიმავთ და მიეცემთ ნემსის ფორმას – შემდეგ გავაბრტყელებთ ნიჩბისებურად. ვარჯიშს ვაკეთებთ მონაცვლეობით.

თ) ნაპრალი ენაზე... შუაზე ჩაზნექილი ენის ვარჯიში.

ი) წერტილი – ბაგეების კუთხეებს და ტუჩების შუა ნაწილს, წრიული მოძრაობით ვეხებით წაწვეტებული ენის წვერით.

კ) ენით ვასრულებთ ცხენის ფლოქების თქარათქურის იმიტაციას.

სახის კუნთების გავარჯიშება: გავზიდოთ სახის კუნთები განზე ისე, რომ დავამსგავსოთ „მომღიმარ ნილაბს“;

მოვზიდოთ სახის კუნთები წინ და შევჭმუხნოთ ისე, რომ დავამსგავსოთ „გაბრაზებულ ნილაბს“.

ქართული ხმოვანი ბგერები.

მათი სწორი წარმოთქმა, დარღვევები, დაყენება – კორექცია

ხმოვნები შედარებით მარტივი არტიკულაციის ბგერებია. მათი წარმოთქმისათვის არ არის საჭირო სამეტყველო ორგანოთა დიფერენციული მოძრაობა და დაძაბულობა. ამიტომ, ამ ბგერების წარმოთქმისას, მათი დარღვევა შედარებით იშვიათია. ხმოვნების წარმოთქმისას ყველაზე მძიმე დეფექტია დუღუნი. საარტიკულაციო ორგანოების: ენის, ტუჩების, რბილი სასის და ქვედა ყბის მოღუნებული არტიკულაციის შედეგად ვიღებთ ე. წ. „წალესილ მეტყველებას“, მებოჭილ – კრიჭაშეკრულ წარმოთქმას.

განვიხილოთ ხმოვანთა სწორი არტიკულაცია:

ა – ბაგეები არ არის დაჭიმული, კბილთაშუა ღიაობა დაახლოებით 5 მმ-ია; ენა თითქმის ინდიფერენტულ მდგომარეობაშია, ოღნავ არის აწეული სასისაკენ; ენის წვერი ქვედა კბილებთანაა მიახლოებული.

ო – ბაგეები ოღნავ წინ არის წამოშვერილი და მომრგვალებული. კბილთაშუა ღიაობა ნაკლებია ვიდრე ა-სთვის. უკანა ენა უახლოვდება რბილ სასას, ენის წვერი კბილებიდან მეტადა დაშორებული ვიდრე ა-ს წარმოთქმის შემთხვევაში.

უ – ბაგეები უფრო მეტად არის წინ წამოშვერილი და მომრგვალებული; კბილთაშუა ღიაობა უფრო ნაკლებია ვიდრე ო-ს შემთხვევაში. ენის წვერი მეტად არის დაშორებული ქვედა კბილებიდან – ვიდრე ო-ს შემთხვევაში; უკანა ენა შესამჩნევად მიემართება რბილი სასისაკენ.

ე – ბაგეები გაწეულია განზე; კბილთაშუა ღიაობა უფრო ვიწროა ვიდრე ა-ს შემთხვევაში; ენის წვერი დაშვებულია და ქვედა კბილებთან ძვეს, ხოლო ენის ზურგის წინა ნაწილი შესამჩნევად აიწვევა მაგარი სასის მიმართულებით.

ი – ბაგეები გაწეულია კბილების გასწვრივ ღიმილისდაგვარად; კბილთაშუა ღიაობა 2-3 მმ-ია; ენა აზნექილია ზევით, დაჭიმულია და სასასთან არის მიახლოებული; ენის წვერი ქვედა კბილებს ებჯინება.

რბილი სასა ყველა ხმოვნისათვის აწეულია სახის კედლის მიმართულებით და ჰაერნაკადს გზას უკეტავს ცხვირისაკენ; სახმო სიმები ჟღერენ.

ხმოვანთა წარმოთქმის გავარჯიშება

ხმოვნების გამოკვეთით წარმოთქმა მეტყველების რიტმულ ბუნებას ემსახურება და იგი არ უნდა დაირღვეს. დაწყვილებულ ხმოვანთა გასავარჯიშებლად ქვემოთ მოყვანილი ხმოვნები ვერტიკალური თანმიმდევრობით წარმოვთქვათ, აქტიური ვარჯიშის პრინციპით.

ი	იი	იი	ეი	აი	ია	ოი	იო	უი
ე	ეე	ოე	ეე	აე	ეა	ოუ	ეო	უე
ა	აა	ია	ეა	აა	აა	ოა	აო	უა
ო	ოო	იო	ეო	აო	ოა	ოო	ოო	უო
უ	უუ	იუ	ეუ	აუ	უა	ოუ	უო	უუ

წარმოვთქვათ ხმოვანთა დაჯგუფებანი გაბმულად „ლეგატო“-ზე. ერთ სუნთქვაზე.

აი-ოი-ია-უა
უი-აო-ეო-იო
აუ-იო-ეა-ოა
უა-ოა-ეა-ია

გავიმეოროთ 3-ჯერ.

გავავარჯიშოთ ა ხმოვანი ერთმარცვლიან სიტყვებში, ვერტიკალური თანმიმდევრობით. ჯერ წარმოვთქვათ ნელ, ხოლო შემდეგ სწრაფ რიტმში.

გზა ტბა	ცა	ზრდა	და	კვლა	ღვრა	ჭა
ბზა ყბა	ძკა	ზღვა	ძმა	სვლა	რგვა	ჭრა
მზა თმა	მთა	ზმნა	ძვრა	თვლა	რვა	ხვრა
ძნა ხმა	ფრთა	ყრმა	ცვლა	შლა	ცხრა	კვრა.

გავავარჯიშოთ ერთად თავმოყრილი ორი და სამი ხმოვანი. ყურადღება მივაქციოთ ხმოვანთა წარმოთქმის ხანგრძლივობას. მახვილი უნდა მოდიოდეს პირველ ხმოვანზე. ამ სავარჯიშოში სიტყვები ჯერ წარმოვთქვათ არტიკულაციით, ხოლო შემდეგ ხმით.

1. **აა** – ააფერადა, ააღელვა, აათამაშა, დაარტყა, გადაარჩინა, კალოობაა, აღდგომაა, ძეობაა, საავიაციო, გაასავსავა, საავტორო, საალერსო, სააქციო, საამაყო, საარაკო, საარსებო.
2. **ია** – იაღონი, იაღბუზი, იავნანა, მიანდო, სიახლოვე, ჭიამაია, ნიბლია, მიაგნო, კარგია, იასპარეზა, გიაური, მიაგნო.
3. **აი** – აისი, აისროლა, მაისი, გარდაიცვალა, გაისროლა, გადაიდო, გარდაისახა, საისტორიო, საიდუმლო, საილუსტრაციო, საინტერესო, საინფორმაციო, საისრე.
4. **ეა** – ეაღერსება, ეამბორა, მეათე, მეარღნე, ტყვეა, კლდეა თეატრი, შეამჩნია, სარკეა, ღამეა, ხეა.
5. **აე** – აეროდრომი, აეშალა, აერთებს, გაერთიანება, მავსტრო, ვაება, საეკლესიო, საესტრადო, საელჩო, საერთო, საექსკურსიო, საექსპორტო.
6. **აო** – აორტა, აორთქლდა, გაორება, საოჯახო, გასაოცარი, სანახაობა, საკუჭნაო, სანაოსნო, სამუშაო.
7. **თა** – თაზისი, მოამბე, მოატყუა, მოაკოწიწა, შემოარტყა, გამოაცალა, წამოაყენა, მოამზადა, გამოაცოცხლა, საამოა.
8. **უა** – უამბო, უარესი, უარჰყო, გაუარესებული, უანგარო, ჟრუანტელი, ყუა.
9. **აუ** – გაუბედავი, საუკეთესო, გადაუღებელი, აუცილებელი, აუსრულა, გაუკეთა.
10. **ოო** – მოოქროვილი, უდროოდ, საბოლოო.
11. **უუ** – უუნარო, უუფლებო, გაუუშეტარდა.

ხშირად ერთ სიტყვაში გვერდიგვერდ თავს იყრის სამი ხმოვანი. სამივე ხმოვანი უნდა წარმოითქვას თანაზომიერი ხანგრძლივობით. ასეთი სიტყვების ნიმუშებია:

გააერთიანა, გააუმჯობესა, დააარსა, გაათავებდა, შეიარაღება, მიუაღერსა, გააიგივა, დააიმედა, დაინტერესა, გააოცა, დააუძღურა, გაეარძივა,

დაიოკა, გაიუთოვა, საიუბილეო, დაუამხანაგდა, გაუადვილა,
აუორთქლდა, მიუალერსა, იუარა, მიუახლოვდა,
ნიუანსი, შეურთდა, მოიაზრა, უიარაღო,
მოიერიშე, მოაასფალტეს, ამოიოხრა.

ხშირ შემთხვევაში სიტყვის ბოლოს ია ხმოვნები იცვლება რუსული „ჩ“-თი, რაც რუსული ენის ზეგავლენის შედეგია. საჭიროა გაავარჯიშოთ ეს ხმოვნები სიტყვის ბოლოს.

გადაწყვეტილია	წარმოდგენილია
დამარცხებულია	ამდაგვარია
დაჩაგრულია	სიტუაცია
სპონსორია	შეიარაღებულია
ავიაკომპანია	უცნობია
ივერია	განთესილია
პრესკონფერენცია	აქცია
რეორგანიზაცია	მნიშვნელოვანია

ხმოვანი ბგერების გადატანა-ჩამაგრება ენის გასატეხებსა და სავარჯიშო-ფრაზებში:

1. დილას – დარდი დავუმონე
დილამ – დიდ დევს დამამსგავსა
დილამ – დასცა დრო დუხჭირი
დამხო და დაახავსა.
2. ალიხე, მალიხე, სილიხე, სიკინჭილიხე,
ხევასური, ვარვალახე, მარიამხე, კვწარახე.
3. დედავ რამან დაგაბერა, რამან დაგადედაკაცა?
აჲმა სახლმა, აჲმა კარმა, აჲად გამადედაკაცა,
კარგმა სახლმა, კარგმა კარმა,
კარგად გამადედაკაცა.

4. „თამარ წყნარი, შესაწყნარი, ხმანარნარი, პირმცინარი, მზე მცინარი, საჩინარი, წყალი მტკნარი მომდინარი. მისთვის ქნარი, რა არს ქნარი? არსით მთქნარი, უჩინარი, ვარდ-შამბნარი, შამბ-ბალნარი, ლაწვ მწყაზარი, შუქმფინარი“.

ჩახრუხაძე

5. „რაც ვიწროა წრე, მით უფრო ვიწრო აზრი გვდევს; რაც მაღლაა მისწრაფება, მით მაღლა ვართ ჩვენც“.

ფ. შილერი

„გარეთ ქარია, სულში დარია,
რამ გადარია გული მთლიანად,
სიტყვა მკვდარია, ლექსი მდარეა,
მხოლოდ სავსეა გულის ფიალა,
ტანი ფარია, გრძნობა ლარია,
რა მიხარია, მაინც ვერ მითქვამს...
ვიტყვი ოდესმე, ვიტყვი ზარიანს,
გრძნობას ქარიანს როცა შევვრითმავ“.

ი. გურგულია

„იყო ხილვის სინარული,
იყო არა იყო რა...
გულში თრთოლვა მიმალული,
იყო არა იყო რა...
ვარდისფერი სიყვარული,
იყო არა იყო რა...
სიახლოვით სიმთა რული,
იყო არა იყო რა...
მერე ობლად სიარული,
იყო არა იყო რა...
განშორება, სინანული,
იყო არა იყო რა...
დაკარგული სიყვარული
იყო არა იყო რა...“

ი. გურგულია

ქართული თანხმონები

„ლ“ ბერის მართებულად წარმოთქმის წესები, მისი დარღვევები და გამოსწორების ხერხები

„ლ“ ენაკბილისმიერი, ნაპრალოვანი, მჟღერი თანხმონია. სონორ ბგერათა შორის ყველაზე რთული წარმოსათქმელია. ბგერა ლ-ს წარმოთქმისას პირი ოდნავ ღიაა, ენის ძირი აწეულია, ენის წვერი დაჭიმულია და ებჯინება წინა ზედა კბილებს, ენის გვერდები დაშვებულია და ჰაერნაკადი ენის გვერდებსა და კბილებს შორის დატოვებულ ნაპრალში გამოდის.

რაც შეეხება ლ ბერის დამახინჯების საკითხს, ძირითადად პრაქტიკაში გვხვდება ლ ბერის შერბილება: მაგ: ლამაზი – ლხამაზი, სამშობლო-სამშობლხო, ლურსმანი – ლხურსმანი და ა. შ.

ამგვარი დარღვევა ქართულ მეტყველებას აძლევს კუთხურ-პროვინციულ ელფერს. ეს დარღვევა განსაკურებით შეინიშნება ბოლო ათწლეულში და დამახასიათებელია დაახლოებით ყოველი მესამე ადამიანისათვის.

ბგერა ლ-ს არტიკულაციური ვარჯიშები:

1. ენის წვერი მოვათავსოთ კბილებს შორის და წარმოვთქვათ ლ.

ენის ვარჯიშები:

1) ენის წვერი გამოყავით კბილებს გარეთ, მოაწყვეთ ბრტყლად, ნიჩბისებურად და გაწვრილება ისრისებურად.

2) ენა აწიეთ და დაწიეთ პირი ღრუში ტუჩებს შუა და ტუჩებს გარეთ (ცხვირისკენ და ნიკაპისკენ),

3) ენის წვერით, მოილოკეთ ტუჩები, კბილები და ალვეოლები.

4) ივარჯიშეთ ენის ზურგის აწევ-დაწევასა და მაგარ სასასთან მიწოვაზე.

5) შებერვითი ვარჯიშები: შებერვა კბილებს შუა გამოყოფილ ენის წვერზე ბრტყელ და ღარისებრ მდგომარეობაში.

„შედარებით რბილი“ და „შედარებით მაგარი“ ლ-ის არტიკულაციის სხვაობის შესაგრძნებად წარმოვთქვათ ბგერა ლ, ი და ე ხმონებთან

ერთად. ლი-ლი, ლი-ლე, გავიმეოროთ რამდენიმეჯერ. შემდეგ ა, ო და უ ხმოვნებთან ერთად. ლა-ლა, ლა-ლო, ლო-ლო, ლუ-ლუ, ლუ-ლა.

შემდეგ სავარჯიშოში დავუპირისპიროთ „მაგარი“ და „რბილი“ ლ ერთმანეთს:

ლილი-ლალა	ლილი-ლოლო
ლელე-ლალა	ლელე-ლულო
ლილი-ლულუ	ლელე-ლოლო და ა. შ.

თითოეული ეს სავარჯიშო წარმოვთქვათ 8-10-ჯერ ტემპის ნელ-ნელა მატებით.

ეს დაპირისპირება სასარგებლოა იმისათვის, რომ მაგარი ლ-ს გამოძევაების პროცესში არ გამაგრდეს იგი ი და ე ხმოვნებთან მეზობლობაში.

ბგერა ლ-ს გავარჯიშება ერთმარცვლიან, ორმარცვლიან და სამმარცვლიან კომპლექსებში

ლი ლილი	ლილ	ლმნი-მნლი	ლში	ლჟი-ლში
ლე ლე-ლე	ლე	ლმნე-მნლე	ლშე	ლჟე-ლშე
ლა ლა-ლა	ლალ	ლმნა-მნლა	ლშა	ლჟა-ლშა
ლო ლო-ლო	ლოლ	ლმნო-მნლო	ლშო	ლჟო-ლშო
ლუ ლუ-ლუ	ლულ	ლმნუ-მნლუ	ლშუ	ლჟუ-ლშუ

ლბი-ლფი-ლპი	ლბი-ლცი-ლწი	ლჯი-ლჩი-ლჭი
ლბე-ლფე-ლპე	ლბე-ლცე-ლწე	ლჯე-ლჩე-ლჭე
ლბა-ლფა-ლპა	ლბა-ლცა-ლწა	ლჯა-ლჩა-ლჭა
ლბო-ლფო-ლპო	ლბო-ლცო-ლწო	ლჯო-ლჩო-ლჭო
ლბუ-ლფუ-ლპუ	ლბუ-ლცუ-ლწუ	ლჯუ-ლჩუ-ლჭუ

ბგერა ლ სიტყვებსა და ენის გასატეხებში

ლიმონი	ალიონი	ნალი	შველი
ლიახვი	მსხალი	ქალი	ცელი
ლიმონათი	წელიწადი	ბალი	კაშლი

ლირა	ბალიში	წყალი	ტყემალი
ლიტრა	მაგალითი	ძილი	ყინული
გალია	ფოთოლი	გული	სოფელი

ლექსი	სალესი	სინათლე	ფილტვები	ხელკეტი
ლეკვი	ნალექი	სიბნელე	ხელ-ფეხი	ხელთათმანი
ლეღვი	ხმელეთი	სიყვითლე	ხელმწიფე	საელჩო
ლერწამი	აქლემი	სიმაღლე	ყელსაბამი	ღელვა
ლერჩაქი	ტელეფონი	სიბნელე	ელმავალი	ხელუხლებელი
				ხელსაწმენდი

ლაგამი	ალამი	ლომი	ბოლოკი	ლუდი
ლამაზი	კალამი	ლოყა	კოლოფი	ლუწი
ლამბაქი	სალამი	ლობიო	გლობუსი	ლურჯი
ლანდი	მელა	ლოგინი	ბოქლომი	ბულბული
ლანტი	სილა	ლოკოკინა	ბოლო	სლუკუნი
			სპილო	სულგუნი

ალმასი	ულვაში	კლდე
ალმური	გულფიცხი	სახელგამი
ხალვა	გულკეთილი	ხელკეტი
კალმასი	სულწასული	ხელფასი
ბალთა	იალბუზი	ტალკვესი

ათწლოვანი, ათვალწუნებული, აკრძალული, ალალებდზე, ალაღმართალი, ალყა, ამაღელვებელი, ამბულატორია, არეულდარეულობა, ახლო, ახლომახლო, ახლანდელი, ბაღადა, ბაჯალო, ბელორუსი, ბლომად, ბულგარეთი, გადასვლა, გადალახვა, გაღობა, გამფლანგველი, განვლო, განმავლობაში, განსახილველი, განცალკევებული, განხილვა, გასამრჯელო, გასროლა, გაუთვალისწინებლად, გაქელვა, გაცვლა-გამოცვლა, გვალვა, გველნაკბენი, გვირილა, გლახაკი, გრძელვადიანი, გულადი, გულახდილი, გულმკერდი, გულნატკენი, გულუბრყვილო, გულუხვი, გულშემატკივარი, გულცივი, გულხელდაკრეფილი.

დაკლაკნილი, დამაკმაყოფილებლად, დამალული, დაბლა, დასავლური, დასაფლავება, დაღლილობა, დამწერლობა, დახლართული, დიამეტრალური, დილაობით, ელამი, ერთსულოვნება,

ერთხელ, ველოსიპედი, ვრცელდება, თავდაპირველად, თავმდაბლობა, თვალთვალი, თვალთმაქცი, თვალნათლივ, თვალსაჩინო, თვალუწვდენელი, კალათა, კალათბურთი, კალამი, კალატონი, კალთა, კალმისტარი, კლდე, კალოობა, კალციუმი, კარდინალური, კეთილმოწყობილი, კეთილმოსურნე, კვალდაკვალ, კლანძირი, კლასგარეშე, კლასიფიკაცია, კლუბი, კოლმეურნე, კომუნალური, კონსულტაცია, კრიალოსანი, კრძალავს.

ლაგამი, ლამაზი, ლალისფერი, ლანდი, ლაპარაკი, ლალი, ლაშქრობა, ლმობიერი, ლოგიკა, ლოცვა, ლტოლვილი, ლუკმა, ლხინი, ლუღლუღი, მადლობელი, მალამო, მართლმორწმუნე, მაღალფარდოვანი, მახვილგონიერი, მაჯლაჯუნა, მელოდიური, მელოტი, მესაფლავე, მიკიბულ-მოკიბული, მინიმალური, მიწათმფლობელი, მკურნალობა, მოვალ, მოკირწყლო, მოლაპარაკება, მოლდავეთი, მოლაყბე, ლხინი, მოსულელი, მოუთმენლობა, მოღრუბლული, მოხერხებულად, მრავალრიცხოვანი, მრავალეროვანი, მრავლობით, მრავალწლოვანი, მსხვილფეხა, მძლავრი, მხედველობა, ნათელი, ნაწილობრივი, ნებაყოფლობითი, ნელ-ნელა.

ოლქი, ორთქმავალი, პალატა, პალტო, პირველწყარო, პირველხარისხოვანი, პლაკატი, პოლონეთი, პოლკოვნიკი, სადღეგრძელო, სადღესასწაულო, საიდუმლო, სამსხვერპლო, სამშობლო, საოლქო, საჭმელ-სასმელი, სასოფლო-სამეურნეო, სასკოლო, საშუალო, საცალფეხო, საცდელ-საჩვენებელი, სახელდობრ, სახელმძღვანელო, სახელმწიფო, სახელოვანი, სახელწოდება, სახლკარი, სიბრალული, სრულწლოვანი, სრულუფლებიანი, სრულდება, სულადობა, სულგრძელი, სულდგმული, სულმოკლე, სცილდება, სწავლობს, უღმობელი, ულაპარაკოდ, უმნიშვნელო, უმწიკვლო, უსაფუძვლო, უსულო, უცილობლად, უშუალო, უძღური, უწყალო, უწვერულვაშო, უხერხული.

ფილტვი, ფლოტი, ქალაქგარეთ, ქალაქუნა ქალაქური, ქველმოქმედება, ქრონოლოგია, ღალატი, ღველფი, ყაბალანი, ყველაფერი, ყვითელკანიანი, ყინულმჭრელი, ყოველმხრივი, ყოველდღე, ყოველნაირი, ყოველწლიური, შელოცვა, შემოვლა, შესადლო, შეუგნებლობა, შეუძლოდ, შველა, შთამომავლობა, შოლტი, შუბლმაგარი, ჩრდილოეთი, ცალთვალა, ცალკეული, ცალფეხა, ცალმხრივი, ცეცხლსაშიში, ცოცხლობს, ძალა, ძალაუფლება, ძალღონე, ძალღური, ძვალ-რბილი, ძველმანი, ძვირფასეულობა, ძნელად, წაბილწვა, წვრილმანი, წვრილფეხა, წვრილშვილი, წითელკანიანი,

წინასაღღესასწაულო, წუხელ, წყალდიდობა, წყალქვეშ, წყალ-
წყალა, წყევლა-კრულვა, ხალასი, ხალვათი, ხალხი, ხელგამლილი,
ხელახალი, ხელბურთი, ხელთათმანი, ხელმარჯვე, ხელმისაწვდომი,
ხელმოკლე, ხელმძღვანელი, ხელსაწყო, ხელმწიფე, ხელოვნება,
ხელნაწერი, ხელსაქმე, ხელოსანი, ხელუხლებელი, ხელფასი,
ხელფეხშეკრული, ხელქვევითი, ხელშემწყობი, ხელწერილი,
ხელცარიელი, ხელშესახები, ხელჩართული.

ენის გასატეხები

„ესე ლორი რა ლორია
ლორზე გადანამორია“.

„ლარნაკზე ლაპლაპებს ლალი
ლამაზ ლანდივით ლაღად
ლოთივით ლასლასებს ლარი
ლერწმად ლამაზი ლალა“.

„ერთსა კაცსა ბლისკინელსა, ბლის კალათით ბლის ხიდზედა
ბალი გააქვს და გამოაქვს“.
„ლადს ლოცავს ლაჩარს ლახტით ლეწს
ლანქერათ ლღვება ლეწვითა
ლამს ლექავს, ლამაზ ლერწმის ლერწმს
ლერწმადვე ლექსავს ლერწიდან“.

ა. სალუქვაძე

„თუ საწუთრომან დამამხოს, ყოველთა დამამხობელმან,
ლარიბი მოვკვდე ლარიბად, ვერ დამიტიროს მშობელმან,
ველარ შემსუდრონ დაზრდილთა და ვერცა მისაწვდობელმან“,
მუნ შემიწყალოს თქვენმანვე გულმან მოწყალე-მლობობელმან“.

„ილოცავს, იტყვის: „მაღალო, ღმერთო ხმელთა და ცათაო,
ზოგჯერ მომცემო პატივთა, ზოგჯერ კეთილთა მზათაო,
უცნაურო და უთქმელო, უფალო უფლებათაო,
მომეც დათმობა სურვილთა, მფლობელო გულის-თქმათაო!“

შოთა რუსთაველი

„ვინატრები – ნეტავ შემეძლოს ყველა ტკივილის მორჩენა პიროვნების ღირსების შეუცვლელად. ნეტავ შემეძლოს ადამიანებს დაუწინდო უეცარი, მოულოდნელი სიკვდილი, არა უადრეს 100 წლისა, რომ მის გაჩენას აზრი ჰქონდეს და ახლდეს რწმენა, რომ სიცოცხლის ბოლომდე ჯანსაღი სულით და ხორციით ივლის და არ ეცოდინება, რა არის ტკივილის შიში. ნეტავ შემეძლოს გადავაჩვიო ადამიანი ტყუილს, და მის ნაცვლად ღუმილი ვასწავლო. ნეტავ შემეძლოს მოუხსპო ადამიანს სიხარბე და მოპარვის ცხოველური ენის და მხოლოდ სიკეთით ნეტარება ვასწავლო. ნეტავ შემეძლოს ადამიანის ვნება სიყვარულს დავუმორჩილო და სიყვარულში მოთმინება და მსხვერპლგაღება ვასწავლო. ნეტავ შემეძლოს ადამიანს ორი დიდი ჩვევა დაუწინდო შრომისა და ოცნებისა. ნეტავ შემეძლოს სიბრძნით ავაგოს ადამიანი ისე, რომ არ დამძიმდეს და ხალისი სიკვდილამდე მიჰყვეს. რა კარგია სიტყვა „ნეტავ“.

ი. გურგულია

„რ“ ბგერის სწორი წარმოთქმა

რ სამეტყველო ბგერათა შორის ყველაზე ძნელად წარმოსათქმელი ბგერაა. ამ ბგერის წარმოთქმისას ენას სჭირდება მეტად რთული და ლიფერენცირებული მოძრაობის შესრულება: რ ბგერის წარმოთქმისას ენა განსაკუთრებით დამაბუღია და სწორი არტიკულაციიდან მცირედენი გადახრა იწვევს ამ ბგერის დაზიანებას.

რ ბგერის დარღვევას ეწოდება როტაციზმი, მისი სხვა ბგერით ცვლებას კი პარაროტაციზმი.

რ – ენანუნისმიერი, მჟღერი, მთრთოლი თანხმოვანია. მისი წარმოთქმისას ჰაერნაკადის ზედიზედ ძლიერი ჯახება იწვევს დაჭიმული ენის წვერის თრთოლას, ზედა ნუნების მიმართ. რ ბგერის წარმოთქმისას სამეტყველო ორგანოები შემდეგ მდგომარეობაში არიან: ბაგეებისა და პირის კუთხეების მდგომარეობა დამოკიდებულია მომდევნო ხმოვანზე. (შეადარეთ სარკის წინ). ენის წვერი აწეულია ზედა ნუნებთან, კოვზისებურადაა მომრგვალებული, დაჭიმულია და თრთის. ენის ძირი უძრავადაა, ენის გვერდები მტკიცედ ებჯინება ზედა გვერდით კბილებს. რბილი სასა აწეულია ხახის კედლის მიმართ და გზას უკეტავს ცხვირისკენ მიმავალ ჰაერნაკადს. სახმო სიმები თრთიან. ექსპირაციული ჰაერნაკადი უფრო ძლიერია, ვიდრე ხმოვნების წარმოთქმისას.

რ ბგერის დაყენება – კორექცია

რ-ს წარმოთქმის დარღვევის გამოსწორებისათვის საჭიროა გამოვიყენოთ მხედველობითი, სმენითი და კინესტეზიური ანალიზატორები და მუშაობა ჩავატაროთ შემდეგნაირად:

1) სარკის წინ უნდა დავინახოთ რ-ბგერის სწორი არტიკულაცია და გავაცნობიეროთ საკუთარი ნაკლი.

2) შევამოწმოთ ფონემატური სმენა და საჭირო შემთხვევაში ჩავატაროთ მუშაობა მის განსავითარებლად.

3) ჩავატაროთ არტიკულაციური ვარჯიშები. განსაკუთრებული ყურადღება მივაქციოთ ენის მოქნილობას, დიფერენციული მოძრაობებისა და თრთოლვის უნარის გამომუშავებას:

ა) ენის აწევ-დაწევა და ენის წვერისათვის სხვადასხვა მდგომარეობის მიცემა (ნიჩბისებური, კოვზისებური, ისრისებური).

ბ) ენის წვერით ტუჩების, კბილების და ალვეოლების შეხება და მოლოკვა; ენის ზურგის შუა ნაწილის აწევ-დაწევა.

გ) ვარჯიშები ენის წვერის ასათრთოლებლად: 1) მიწოვითი სასიდან, ენის ზურგის მიწოვა და მოცილება. 2) შებერვითი – ტუჩებით შებერვა თფრის მსგავსი ბგერების მისაღებად, შებერვა კბილთაშუა გამოყოფილ გაბრტყელებულ ენაზე, იგივე ვარჯიში ცხვირის ნესტოების დახშვით, ენის წვერზე მიწებებული ქაღალდის მოცილება შებერვით, შებერვა მსუბუქ საგნებზე (ქაღალდზე, ბამბაზე, ბუმბულზე).

სარკის წინ გავალოთ პირი და წარმოვთქვათ დ-დ-დ ტემპის თანდათანობითი აჩქარებით. ამით ვითარდება ენის წვერის მოქნილობა და სწრაფი პერიოდული რხევის უნარი. რ-ბგერის დაყენება ამ ხერხით ხდება შემდეგი თანმიმდევრობით:

1. დდდ –
დდიდდი.....
დდდიდდდი....
დდდოდდდო....

2. ზ- და დანარჩენ ხმოვნებთან ტემპის
 ზ-ა თანდათანობით აჩქარებით.
 ზ-ო
 ზ-უ და ყველა ხმოვანებთან თანმიმდევრობით,
 ზ-ა, ზ-ო შერწყმულად ერთ ამოსუნთქვაზე.
 აზ-ა, ოზ-ო

აზ-ჰა...

აზ-ბა...

აზ-მა...

აზ-ვა...

აზ-ტა... ასევე ვაგარჯიშოთ სხვა ხმოვნებთან;

აზ-და.. თანდათანობით ზ-ს ხანგრძლივობა

აზ-ნა... კლებულობს.

აზ-კა...

აზ-გა...

აზ-ხა...

ბგერა რ-ს გაგარჯიშება ერთმარცვლიან, ორმარცვლიან და ა. შ. კომპლექსებში

რი	რი-რი	რი-რი-რი	რირი-რერე
რე	რე-რე	რე-რე-რე	რერე-რარა
რა	რა-რა	რა-რა-რა	რარა-რორო
რო	რო-რო	რო-რო-რო	რორო-რურუ
რუ	რუ-რუ	რუ-რუ-რუ	რურუ-რარა

წარმოვთქვათ რ ბგერა დაჭიმული ენის წვერით და გაბმით რრრრრ.

რ-ს ძლიერი ვიბრაციით წარმოვთქვათ:

- რირ
- რერ
- რარ
- რორ
- რურ

ბგერა რ თანხმოვან კომპლექსებში

შრი	ცრი	წრი	სრი	ძრი	ზრი
შრე	ცრე	წრე	სრე	ძრე	ზრე
შრა	ცრა	წრა	სრა	ძრა	ზრა
შრო	ცრო	წრო	სრო	ძრო	ზრო
შრუ	ცრუ	წრუ	სრუ	ძრუ	ზრუ

ჟრი	ჭრი	ჩრი	ჯრი	კრი	გრი	ქრი
ჟრე	ჭრე	ჩრე	ჯრე	კრე	გრე	ქრე
ჟრა	ჭრა	ჩრა	ჯრა	კრა	გრა	ქრა
ჟრო	ჭრო	ჩრო	ჯრო	კრო	გრო	ქრო
ჟრუ	ჭრუ	ჩრუ	ჯრუ	კრუ	გრუ	ქრუ

ღრი	ტრი	თრი
ღრე	ტრე	თრე
ღრა	ტრა	თრა
ღრო	ტრო	თრო
ღრუ	ტრუ	თრუ

**ბგერა რ-ს გავარჯიშება სიტყვებში,
ენის გასატეხებსა და სავარჯიშო ფრაზებში**

თრითინა, თრთოლა, თეთრი, რთველი, ქართული, ტრაქტორი, კიტრი, მტრედი, სტრიქონი, ღროშა, ფერდობი, სარდალი, შრომანი, ჟრჟოლა, ჭრილობა, ჩრდილი, ჩრჩილი, ფრინველი, ფრონტი, თვითმფრინავი, ბრძოლა, გრუნუნი, წკრიალა, ბრღვევა, წარწერა, მარცხენა, ცრემლი, ძვირფასი.

პროკურორი, ბარბაროსი, რაკრაკი, გარდიგარდმო, წარამარა, ტარტაროზი, ორატორი, რიარია, როზროზი, ტერორისტი, კურიერი, მარმარილო, გარიჟრაჟი.

პრეზიდენტი, პარლამენტი, მთავრობა, კანცელარია, გარდაქმნა, რამეთუ, გარდაიცვალა, ხშირად, არასდროს, როგორ ბრძანდებით, კორესპონდენტი, მორბენალი, სტრიქონი, სერიალი, ორკესტრი, გრანდიოზული, გროტესკი, საქართველო, საუბარი, რეიდი, სრული, რატომღაც, თურმე, ერთხელ, რომელიმე, სათაური, პროკურატურა, დაპირისპირება, რეგლამენტი, მიკროფონი, ევროპა, კურსი,

ენერგეტიკა, პრეზენტაცია, პროფესია, ენდოკრინოლოგია, აორტა, პროფესორი, ქირურგია, ღირსების ორდენი, ტრიბუნა, პარტია, რეგისტრაცია.

„შენი ვერძი რქაგრეხილი,
ჩემსა ვერძსა რქაგრეხილსა
რას ერჩოდა, რას ებრძოდა,
რას ერქაგრეხილებოდა?“

„კარო რკინის კოჭიანო
რას ჭრიჭ-მიჭრიჭ-მოჭრიალობ,
რა გაქვს საჭრეჭ-საჭრიალო?“

„კურტანი დაგვიკურტნავს
კურტნული დაგვიკურტნია“.

„ეს ქათამი ხან იქეთ გადაკისერ-მხარ-ბარკალ-ნისკარტ-
კურტუმდება, ხან აქეთ გადმოკისერ-მხარ-ბარკალ-ნისკარტ-
კურტუმდება“.

„თეთრი თხა გავათხათეთრე“.
„ეზოშია თეთრი მტრედი, ფრთა თეთრი და ფრთაფარფატა.“
„რვალი რამ რეკდა, რემანი
რბოდნენ რანდავდნენ რიდეთა.
რულში როკავდა რამინი –
რეტის რტოს რგავდა რიდიოა“.

ა. სალუქვაძე

„რომელმან შექმნა სამყარო ძალითა მით ძლიერითა,
ზეგარდმო არსნი სულითა ყვნა ზეცით მონაბერითა,
ჩვენ, კაცთა მოგვცა ქვეყანა, გვაქვს უთვალავი ფერითა,
მისგან არს ყოვლი ხელმწიფე სახითა მის მიერითა“.

შოთა რუსთაველი

ანდაზები

ააფრინე ალალიო – რაც არ არი, არ არიო.

კარგი ცხენი მათრახს არ დაიკრავსო.

ურემი რომ გადაბრუნდება, გზა შემდეგ გამოჩნდებაო.

ორი კურდღლის მადევარი ვერცერთს ვერ დაიჭერსო.

„ვ“ სპირანტის სწორად წარმოთქმის წესები

კბილბაგისმიერი ვ თანხმონის წარმოთქმის დროს ყველა ბაგე მაქსიმალურად უახლოვდება ზედა საჭრელი კბილების გვირგვინების მწვერვალებს და იწარმოება მოგრძო ნაპრალში. ამ ბგერის წარმოთქმისას ენა არტიკულაციაში უშუალოდ არ მონაწილეობს, რბილი სასის ფარდა ნაქიურით კეტავს ცხვირის ღრუსაკენ გასასვლელს და საფონაციო ჰაერნაკადი ნაპრლისაკენ წარიმართება. ენის უკანა ზურგი დაჭიმულია.

ვ მჟღერი ბგერაა იმ შემთხვევაში, როდესაც მას სიტყვაში სხვა რომელიმე მჟღერი თანხმოვანი ან ხმოვანი მოსდევს, მაგ: ვარდი, ვეფხი, ვულკანი, ვძერწავ და ა. შ.

ვ ყრუვდება, როდესაც მოსდევს ყრუ თანხმოვანი, მაგ: ვფიქრობ, სავსე, ვფშენი და ა. შ.

ვ ბგერის დარღვევებიდან შეინიშნება ამ ბგერის უი, უა, უე ხმოვნებით შენაცვლება, რაც ინგლისური ენის ზეგავლენაა. მაგ: თქვა-თქუა, წავედი-წაუედი, შვილი-შუილი და ა. შ.

როდესაც სიტყვაში ორი ვ იყრის თავს, ხშირად მათი წარმოთქმის არაინტენსიურობის გამო, მხოლოდ ერთი ბგერა გვესმის რაც აზრობრივადაც არღვევს და ამახინჯებს სიტყვისა თუ წინადადების არსს. მაგ: ვვარაუდობ-ვანაუდობ, ვვარაუდობ-ვარაუდობ და ა. შ.

ვ თანხმოვანის გავარჯიშება ერთმარცვლიან, ორმარცვლიან და სამმარცვლიან კომპლექსებში

ვი	ვი-ვი	ვი-ვი-ვი
ვე	ვე-ვე	ვე-ვე-ვე
ვა	ვა-ვა	ვა-ვა-ვა
ვო	ვო-ვო	ვო-ვო-ვო
ვუ	ვუ-ვუ	ვუ-ვუ-ვუ

ვთქვი	ვრი	ვწვი	ვბრღვნი	ვლვრი
ვთქვე	ვრე	ვსვი	ვცვლი	ვთვლი
ვთქვა	ვრა	ვფრცქენი	ვსვრი	ვძრწი
ვთქვო	ვრო	ვფშენი	ვთლი	ვთრთი
ვთქუ	ვრუ			ვკრთი

ვივი-ვავა	ვივი-ვავა	ვივი-ვოვო
ვივი-ვავა	ვივი-ვავა	ვივი-ვუვუ
ვივი-ვავა	ვივი-ვავა	ვივი-ვოვო
ვივი-ვავა	ვივი-ვავა	ვივი-ვუვუ

ეს სავარჯიშო წარმოვთქვათ 8-10-ჯერ, ტემპის ნელ-ნელა მომატებით.

**ვ თანხმოვანი სიტყვებში,
ენის გასტეხებში და სავარჯიშო ფრაზებში**

ვიზიტი, ვითარება, ვინაიდან, ვიოლინო, ვიშიშვი, ვიწრო, ვედრება, ვეზირი, ვენტილაცია, ვერავითარი, ვერხვი, ვეფხვი, ვარვარება, ვარსკვლავი, ვაი-ვაგლახი, ვაკანტური, ვარაუდი, ვარვარი, ვოდევილი, ვოკალი, ვოლტი, ვულგარული, ვულკანიზაცია, ყველა, მწვავე, ჩენი, გამოსვლა, წვრთნა, განმავლობაში, წვიმა, გაავრცელებს, არჩევნები, საქართველოს, უსაფუძვლოდ, ბავშვები, ბაძავენ, ამომრჩევლებს, მოსვლა, ვისაც, მოღვაწეობა, მმართველი, ნამდვილი, მოწვევის, შეხვედრა, თავმჯდომარე, ყვებონენ, უმრავლესობა, გაირკვა, სხვა, თქვა, გასაკვირვი, მიატოვა, მილოცვები, კავშირი, სავარძელი, შემთხვევა, პერსპექტივა, თავიანთი, ნაღვაწი, ქვეყნის, გადაწყვეტილება, მდივანი, დამნაშავეები, თვითმართველობა, არჩევანი, ვნახოთ, დამნაშავე, დასვეს, თქვეს, ხელმძღვანელობა, შეტევა, უყვარს, ყოველთვის, საზღვარგარეთ, სწავლა, მოგვისმინეთ, შემიშვით, ბავშვი, სთხოვა, დამცველები, დატოვებული, ჩემთვის, ვიყო, ჩამოხვედით, ველოდეთ, მომავალი, მრეწველთა, განმავლობაში, დაიტოვა, მოვა, მოყვა, უკვე, აქვს, სავარაუდოდ, ვინაიდან, სინამდვილეში, მოვიდნენ, ვილაც, მივიღებთ, შევარდნაძე, ვიყო, საველე, სადაზღვევო, გათვალისწინებული, ლტოლვილები, ავიწროვებს, დააკავეს, ვინც, ვისაც.

ენისგასატეხები

„მიდის კაცი შავპაიჭნაბადიანი,
გავეკიდე მეც გავშავპაიჭნაბადიანიდი“.

„ვთვალე, ვთვალე ბატკნები
სუყველა გადავთვალეო,
რომელიც მეტი მოვიდა
დავეცი, მოვიპარეო“.

„წვიმს, წვიმს, წვიმს, წვიმს,
გრიალებს, ელავს და წვიმს,
წვრილი და პატარა ხასხასა წვეთები
ტრიალით ცვივიან ძირს“.

„ცვივა, ცვივა, ცვივა, ცვივა,
ქათქათელა ფიფქები,
მცივა, მცივა, მცივა, მცივა,
წამეყინა თითები“.

„ვინაც ვის ვარგოთ ვიცოდეთ
ვისა ვრგებთ, ვხარჯავთ ვისისა?
ვის ვეძმობთ, ვისთვის ვიწვოდეთ,
ვინ ვის უხდიდეთ ვის ვალსა!“

ა. სალუქვაძე

„ხრმალი გავსტყორცნე, გარდვიჭერ, ვეფხი შევიპყარ ხელითა;
მის გამო კოცნა მომინდა, ვინ მწვავს ცეცხლითა ცხელითა;
მიღრინვიდა და მაწყენდა ბრჭყალითა სისხლითა მღვრელითა,
ველარ გავუძელ, იგიცა მოკვალ გულითა ხელითა“.

შოთა რუსთაველი

„ტირილით ვიშვით,
ჭაპანს ვეწვეით,
ჩვენვე გვამძიმებს ჩვენი წოდება;
მუნ მიგვაცდილებს სხვისი გოდება,
სიზმარი ესე ხელის ცეცებით
ამ იწროებში მიებლოტება...“

შემუელ პანავილი

სისინა და შიშინა ბგერების სწორი წარმოთქმა, დარღვევები და გამოსწორება

ქართულში სისინა ბგერების ჯგუფს ეკუთვნის ენაკბილისმიერნი ს, ზ, ძ, წ, ც. შიშინა ბგერების ჯგუფს კი – ენანუნისმიერნი შ, ჩ, ჯ, ჭ, ჟ. როგორც პირველი, ისე მეორე ჯგუფის თანხმოვანთა უმარტებლო წარმოთქმას ეწოდება სიგმატიზმი.

სიგმატიზმი წარმოთქმის ნაკლოვანებათა შორის ყველაზე ხშირად გვხვდება. სისინა და შიშინა ბგერების დარღვევათა შორის ერთგვარი კანონზომიერება არსებობს: სისინა ბგერების დარღვევის შემთხვევაში ხშირად ზიანდება შიშინა ბგერებიც და პირიქით. აგრეთვე ხშირია ურთიერთ შენაცვლებაც.

ა) სისინა ბგერების სწორი წარმოთქმა:

ს, ზ, ძ, ც, წ თანხმოვნების წარმოქმნის ადგილი ერთი და იგივეა, – ენის წვერი ეხება ქვედა კბილებს. განსხვავება იმაშია, რომ ზ, ს-ს წარმოთქმისას ენა ქმნის ნაპრალს კბილებთან; ხოლო ძ, ც, წ-ს წარმოთქმის დროს ხდება ხშვა. სამეტყველო ორგანოები ამ ბგერების წარმოთქმისას შემდეგნაირად ეწყობიან: ქვედა ყბა ოდნავ დაწეულია ისე, რომ კბილებს შორის მანძილი 1მმ-ია. ტუჩები ეხება ქვედა კბილებს, პირის კუთხეები ა, ე, ი ხმოვნების წარმოთქმისას გაწეულია განზე – ღიმილისდაგვარად. ო-უ-ს – წარმოთქმისას კი მომრგვალებულია. (შეადარეთ სა-სე-სი და სა-სო-სუ-ს წარმოთქმა).

ენის წვერი ქვედა კბილებს ებჯინება. ენის გვერდები ზედა საღეჭ კბილებს ეხება. ზ, ს-ს წარმოთქმისას ენას შუაში სიგრძივ მიყვება კვირო ღარი. ძ, ც, წ-ს წარმოთქმისას ენის ზურგი ზემოთ აიზნიქება

და ალვეოლებს ებჯინება, შემდეგ ისევ დაბლა ეშვება; რბილი სასა ნაქითურთ ყველა ამ თანხმონის წარმოთქმისას აწეულია.

სახმო სიმები: ს, ც ფშვინვიერების წარმოთქმისას ერთმანეთს მიახლოებულია და ამომდინარე ჰაერნაკადი წარმოქმნის ჩქამს. ზ, ძ ბგერების წარმოთქმისას დაჭიმულია და ჟღერენ. წ-ს წარმოთქმისას კი გადაკეტილია. ექსპირაციული ჰაერნაკადი ძლიერია ს, ც ბგერების წარმოთქმისას, სუსტია ზ და ძ ბგერების წარმოთქმისას; წ-ბგერა წარმოიქმნება იმ ჰაერის მარაგით, რომელიც ზესადგამ მიღშია.

ბ) შიშინა ბგერების სწორი წარმოთქმა

ჟ, შ, ჩ, ჯ, ჭ თანხმონების წარმოქმნის ადგილი ერთი და იგივეა: შ, ჟ თანხმონების წარმოთქმისას ენის წვერი მიახლოებულია ნუნებთან. საარტიკულაციო ორგანოების მდგომარეობა ამ ბგერათა წარმოთქმისას ასეთია:

ტუჩები ოღნავ წინ გამოწეული, მოჩანს კბილები, კბილთაშუა ღიაობა უდრის დაახლოებით 1მმ-ს. ენის წვერი აწეულია ზევით და ქმნის მომრგვალებულ ნაპრალს ნუნებთან. ჟ, შ-ს წარმოთქმისას ენა ქმნის ღარს, რომელშიც გამომდინარეობს ჰაერნაკადი, ხოლო ჯ, ჩ, ჭ ბგერების წარმოთქმისას ენის ზურგი მთლიანად აზნექილია და დაძაბული. ენის წვერი ახდენს ხშვას ნუნებთან. რბილი სასა ნაქითურთ ყველა ამ თანხმონის წარმოთქმისას აწეულია. სახმო სიმები: შ-ჩ ბგერებისათვის მიახლოებულია, ამომდინარე ჰაერნაკადი წარმოქმნის ჩქამს. ჟ, ჯ ბგერებისათვის ჟღერენ და ჭ-სათვის დაკეტილია. ექსპირაციული ჰაერნაკადი: ძლიერია შ, ჩ-სათვის; სუსტია ჟ, ჯ-სათვის, ჭ წარმოიქმნება იმ ჰაერის მარაგით, რომელიც პირის ღრუში იმყოფება.

სისინა და შიშინა ბგერების წარმოთქმის დარღვევა

სისინა და შიშინა ბგერების მართებული წარმოთქმა მოითხოვს ზუსტ დიფერენცირებულ მოძრაობებს. სწორი არტიკულაციიდან მცირე გადახრაც კი იწვევს ამ ბგერათა არაზუსტ, დამახინჯებულ წარმოთქმას. ამ ბგერების დარღვევის სპეციფიკური მიზეზებია: სმენის დეფექტი, სამეტყველო აპარატის არასწორი აღნაგობა: კბილების, ყბების და ენის ანომალიები. სისინა – შიშინა ბგერების

დარღვევა ორი სახით გვხვდება: 1) ბგერის დამახინჯება 2) სხვა ბგერით შენაცვლება.

დამახინჯება:

1. ბაგეკბილისმიერი სიგმატიზმი. ამ შემთხვევაში ქვედა ტუჩი ეხება ზედა კბილებს. ენა ს-ბგერის მდგომარეობაშია. ე. ი. დაწეულია ქვედა კბილებისაკენ. ასეთი არტიკულაციის დროს ს-ბგერის წარმოთქმა ფ-ბგერის მსგავსია. ბგერა არაზუსტია, გაუგებარი.

მაგ: სახლი – ფ ახლი, სურათი – ფ ურათი და ა. შ.

2. კბილთაშუა სიგმატიზმი – სისინა და შიშინა ბგერების (ან ერთი რომელიმე მათგანის) წარმოთქმის დროს ენის წვერი იმის მაგივრად რომ დაეშვას წინა კბილებთან, გამოდის კბილებს შუა; ამიტომ ბგერა არასუფთა ჟღერადობისაა და ჩლიფინის მსგავსია. ზოგჯერ კბილთაშუა სიგმატიზმის დროს გვხვდება ტუჩის და ყბის დამატებითი მოძრაობა ზევიდან ქვევით ფარდისებურად – ენის კბილთაშუა წარმოთქმის დასაფარავად.

3. კბილისმიერი სიგმატიზმი – სისინა და შიშინა ბგერების (ზოგჯერ მხოლოდ ერთი რომელიმე რიგის) წარმოთქმისას ენის წვერი ებჯინება ზედა კბილებს, გზას უკეტავს ჰაერნაკადს და ისმის დ, თ, ტ-ს მსგავსი ბგერები. მაგალითად: ს-ს ნაცვლად ისმის თ-ს მსგავსი ბგერა, ზ-ს ნაცვლად – დ-ს მსგავსი და ა. შ. სახლი – თახლი, ზამთარი – დამთარი.

4. გვერდითი (ლატერალური) სიგმატიზმი –

ა) ენის წვერი აწეულია ზევით, კბილებს ან ნუნებს ებჯინება, როგორც ტ ბგერის წარმოთქმისას. ამის გამო ენა ვერ ახერხებს შუაში ღარის გაკეთებას და ექსპირაციული ჰაერნაკადი გვერდებიდან (ან ერთი გვერდიდან) გამოდის.

ბ) ზოგჯერ ენის წვერი დაწეულია ქვედა კბილებთან. ენა ბრუნდება ერთ მხარეს (ზოგჯერ გამოვა კბილებს გარეთაც) და ჰაერნაკადს უშვებს მეორე მხრიდან.

გ) ენის წვერი ეხება ქვედა კბილებს. ენის ზურგი დაჭიმული და აწეულია, ეხება მაგარ სასას და ჰაერნაკადი გამოდის ერთი ან ორივე გვერდიდან. მეტყველება მეტად ზიანდება.

5. ცხვირისმიერი სიგმატიზმი – მეტყველება ისევე ძლიერ ზიანდება, როგორც გვერდითი სიგმატიზმის დროს, მაგრამ გამოსასწორებლად უფრო ადვილია. ენის ძირი იწევა მაღლა, უახლოვდება ნაქს. ნაქი ეშვება ქვემოთ და გზას ხსნის ცხვირის

ღრუსაკენ, რის გამოც ექსპირაციული ჰაერნაკადი ცხვირის ღრუდან გამოდის.

ამგვარად, კბილთაშუა ნაპრალის ნაცვლად, იქმნება ნაქისა და ხახის ნაპრალი. ისმის გაურკვეველი ბგერა – ღია ღუღუნის მსგავსი. ეს დეფექტი შეიძლება გავრცელდეს როგორც სისინა, ასევე შიშინა ბგერებზე ან მხოლოდ რომელიმე ერთ რიგზე.

6. შიშინა სიგმატიზმი – ენის წვერი დაშორებულია წინა კბილებს. ენის წინა ნაწილი დაძაბული და ზედმეტად აწეულია. ისმის შ და ს-ბგერების მსგავსი შიშინა ბგერა (შ და ს-ს შორის გარდამავალი ბგერა): სახლი – შახლი, სურათი – შურათი, შოშია – სოსია.

შენაცვლება: 1. შიშინა ბგერების შენაცვლება სისინა ბგერებით და პირიქით.

შოშია – სოსია,
ჯებირი – ძებირი,
ჩაქუჩი – ცაქუცი,
ჭიანჭველა – წიანწველა,
სამი – შამი,
სკამი – შკამი.
და ა. შ.

2. მჟღერი აფრიკატების ძ, ჯ-ს შენაცვლება მჟღერი ნაპრალოვნებით და პირიქით.

ძალლი – ზალლი,
ეძგერა – ეზგერა,
ჯებირი – ჟებირი,
ჯირკი-ჟირკი.

3. აფრიკატების შენაცვლება ბგერათა კომპლექსით, ძ- ზდ, ც-სთ, წ-სტ, ჯ-ჟდ, ჩ-შთ, ჭ-შტ. ძალლი – ზდალლი, ციყვი-სთიყვი.

4. მჟღერი ჯ, ჟ. ბგერების შენაცვლება შ, ჩ ყრუ ბგერებით, რაც საერთოდ მეტყველებაში მჟღერი ბგერების დაყრუების შემთხვევაა. მაგ: მაჟალო – მაშალო, ჯებირი – ჩეფირი და ა. შ.

სისინა და შიშინა ბგერების დაყენება – კორექცია

სიგმატიზმის შემთხვევაში ხშირად დარღვეულია ბგერის სმენითი აღქმა. ამიტომ ყურადღება უნდა გამახვილდეს ფონემატური სმენის განვითარებაზე. ბგერაზე მუშაობის დროს, გამოყენებულ უნდა იქნეს მხედველობითი და სმენითი კონტროლი. სწორი წარმოთქმა შეიძლება მივიღოთ მხოლოდ მიბაძვით. სპეციალისტი უჩვენებს ბგერის მართებულ არტიკულაციას, მოსწავლე კი მიბაძვით, ყოველგვარი საგანგებო ხერხების გამოყენების გარეშე, ასწორებს დარღვეულ წარმოთქმას. თუ სამეტყველო ორგანოები ვერ ახერხებენ ზუსტ, დიფერენცირებულ მოძრაობებს, მაშინ საჭიროა საგანგებო საარტიკულაციო ვარჯიშების ჩატარება. მაგ: ტუჩების წინ წამოშვერა (ხორთუმიხეზურად), ტუჩების განზე გაზიდვა, (ღიმილის პოზიცია), ენის გამოყოფა „ისრისებურად“ – ენა იღებს რაც შეიძლება წამახვილებულ ფორმას. ენის გამოყოფა რიგრიგობით ნიჩბისებურად, ისრისებურად და ღარისებურად. თუ ამ მოძრაობის შესრულება ვერ ხერხდება შეიძლება გამოვიყენოთ ზონდი, რომელსაც დავაჭერთ ენაზე და მექანიკურად მივიღებთ ღარს. როგორც წესი, ბგერებზე მუშაობას ვიწყებთ სისინა ბგერის დაყენება – კორექციით. კერძოდ ს-ბგერით. ხოლო მომდევნო ბგერებზე გადასვლა ხდება ს-ბგერის სრული ავტომატიზაციის შემდეგ. სისინა-შიშინა ბგერათა დაყენება-კორექცია ხდება შემდეგი თანმიმდევრობით:

ს-ზ-ც-წ-ძ
შ-ჟ-ჩ-ჭ-ჯ

იმ შემთხვევაში, როდესაც მივიღებთ მართებულ ს-ს, დანარჩენ სისინა ბგერებზე იმდენი მუშაობა აღარ არის საჭირო. თუ გაძნელდა მაგ: ს-ბგერის მიღება და ობიექტმა უფრო ადვილად მოახერხა რომელიმე სხვა ბგერის წარმოთქმა, მუშაობას ვიწყებთ მისთვის უფრო ადვილად წარმოსათქმელი ბგერით. ვაყენებთ ამ ბგერას და ისევ ვუბრუნდებით ს ბგერას.

შემოთ ჩამოთვლილი ორგანული დარღვევებიდან ყველაზე გავრცელებულია კბილთაშუა სიგმატიზმი. ამ დარღვევის გამოსასწორებლად საჭიროა გავაცნობიეროთ სამეტყველო ორგანოთა მდგომარეობა ბგერების წარმოთქმისას. სწორი მართებული არტიკულაციით, გადაჭარბებით წარმოვთქვათ დარღვეული ბგერა.

სავარჯიშო 1. დაკრეჭილი კბილებით გახანგრძლივებული წარმოთქმით ვთქვათ ს ბგერა;

სავარჯიშო 2. შპატელით ან ჩვეულებრივი კოვზის ტარით დავაჭიროთ ენის წვერის ქვედა კბილებთან და წარმოვთქვათ ბგერას.

პრაქტიკამ გვიჩვენა, რომ კბილთაშუა სიგმატიზმის გამოსასწორებლად უმჯობესია ვარჯიშის დაწყება დახურული მარცვლით:

- ას
- ეს
- ის
- ოს
- უს

უნდა აღინიშნოს, რომ კბილთაშუა წარმოთქმის დამახინჯებანი გამოსასწორებლად ადვილია, მაგრამ მისი ჩამაგრება მეტყველებაში საჭიროებს ხანგრძლივ მუშაობას.

ზემოთ ჩამოთვლილ ორგანულ ნაკლოვანებათა გარდა ხშირად ვხვდებით მანერულ, შერბილებულ სისინა ბგერებს. მათი გამოსწორება შესაძლებელია იმ სავარჯიშოებით, რომელთაც ქვემოთ ვთავაზობთ ხანგრძლივი, სისტემური ვარჯიშის შედეგად.

სისინა ბგერების სწორად წარმოთქმისათვის საჭირო სავარჯიშოები

გავიხსენოთ ს თანხმონის სწორად წარმოთქმის არტიკულაცია და ვარჯიში დავიწყოთ დახურული მარცვლით.

- 1) ას
- ეს
- ის
- ოს
- უს

- 2) შემდეგ გაბმული სისინით წარმოვთქვათ სსსსს...

3) ს თანხმოვანი წარმოვთქვით ერთმარცვლიან და ორმარცვლიან კომპლექსებში:

სი	სი-სი	სის	სრი	სთი	რსი
სე	სე-სე	სეს	სრე	სთე	რსე
სა	სა-სა	სას	სრა	სთა	რსა
სო	სო-სო	სოს	სრო	სთო	რსო
სუ	სუ-სუ	სუს	სრუ	სთუ	რსუ

ბგერა ს – თანხმოვან კომპლექსებში:

სფა	სპა	სმა	სვა	სთა	სტა
სფე	სპე	სმე	სვე	სთე	სტე
სფი	სპი	სმი	სვი	სთი	სტი
სფო	სპო	სმო	სვო	სთო	სტო

სნა	სლა	სრა	სქა	სკა	სხა
სნე	სლე	სრე	სქე	სკე	სხე
სნი	სლი	სრი	სქი	სკი	სხი
სნო	სლო	სრო	სქო	სკო	სხო
სნუ	სლუ	სრუ	სქუ	სკუ	სხუ

გავიხსენოთ ზ თანხმოვნის სწორად წარმოთქმის არტიკულაცია და ვარჯიში დავიწყოთ დახურული მარცვლით:

- 1) აზ
ეზ
იზ
ოზ
უზ

2) ენის წვერი მივაბჯინოთ ქვედა საჭრელი ნუნების ზედა კიდესთან და გაბმით და ზუზუნით წარმოვთქვათ ზზზზზ.

3) ზ თანხმოვანი წარმოვთქვათ ერთმარცვლიან და ორმარცვლიან კომპლექსებში:

ზი	ზი-ზი	ზიზ	ზრი	ზღი	რზი
ზე	ზე-ზე	ზეზ	ზრე	ზღე	რზე
ზა	ზა-ზა	ზაზ	ზრა	ზღა	რზა
ზო	ზო-ზო	ზოზ	ზრო	ზღო	რზო
ზეუ	ზეუ-ზეუ	ზეუზ	ზრუ	ზღუ	რზეუ

4) ს ღ ა ზ თანხმოვნების ერთობლივი კომბინაციები:

ზი-სი	ზღი-სთი	ზი-სი-სი-ზი
ზე-სე	ზღე-სთე	ზე-სე-სე-ზე
ზა-სა	ზღა-სთა	ზა-სა-სა-ზა
ზო-სო	ზღო-სთო	ზო-სო-სო-ზო
ზეუ-სუ	ზღუ-სთუ	ზეუ-სუ-სუ-ზეუ

სი-ზი-ზი-სი	სი-ზი-სი	ზი-სი-ზი
სე-ზე-ზე-სე	სე-ზე-სე	ზე-სე-ზე
სა-ზა-ზა-სა	სა-ზა-სა	ზა-სა-ზა
სო-ზო-ზო-სო	სო-ზო-სო	ზო-სო-ზო
სუ-ზე-ზე-სუ	სუ-ზე-სუ	ზე-სუ-ზე

ბგერა ზ თანხმოვანკომპლექსებში:

ზეა-ზემა-ზნა-ზღა-ზრა-ზღა
 ზვე-ზემე-ზნე-ზღე-ზრე-ზღე
 ზვი-ზემი-ზნი-ზღი-ზრი-ზღი
 ზვო-ზემო-ზნო-ზღო-ზღო
 ზვე-ზემე-ზნე-ზღე-ზრე-ზღე

ს თანხმოვნის გავარჯიშება – ჩამაგრება სიტყვაში

სასტიკი, სრული, სარგებლობა, სიმპათია, სასამართლო, სერიოზული, განსაცდელი, განსაკუთრებული, სასაცილო, საქართველო, საამო, რესპუბლიკა, რეპრესია, საბჭოთა, სენატი, გასაოცარი, საუბარი, სიტყვა, შემსრულებელი, სხვა.

გახსენება, მოსკოვი, სკამი, სიმართლე, სუნი, სენი, სავადმყოფო, სასადილო, რესტორანი, სასაუბრო, სისხლი, განსასჯელი,

მოსამართლე, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, საგადასახადო ინსპექცია, სენდვიჩი, სარბიელი.

სხვაობა, სხეული, უსახელო, სარჩევი, საშინაო, საშუალო, საწყენი, სარწყავი, სამწუხარო, საწვავი, საღამო, მსაჯი, საუკუნის პროცესი, მსჯელობა, დისკუსია, სპორტსმენი, სამახსოვრო, სიფრთხილეს თავი არ სტკივა.

საფრთხე, სარეკლამო, სააგენტო, სარკმელი, სარკე, სასურველი, სხვადასხვა, გამოისყიდა, გამოსვლა, ავსული, მიუსაჯა, სჯობს, წესები, წესრიგი, სამშაბათს, მას შემდეგ.

ზ თანხმონის გავარჯიშება – ჩამაგრება სიტყვაში

ზავი, ზაქი, ზიზღი, ზიზილო, საზამთრო, ზეზვა, ზამთარი, ზაზა, ზურგი, ვაზნა, ზარზმა, ზუზუნი, ზუთხი, ზოგ-ზოგი, ზაზუნა, ზრდილობა, სიზმარი, საზიანო, ზრდა, ზანგი, ზაფხული, ზამთარი, ზარბაზანი, საზაზავი, კრაზანა, დაზგა, ბაზარი, დაზვერვა, უზარმაზარი, აურზაური, ზაფრანა, ზამბანი, გაზარული, მგზავრი.

ზუთხი, ზურნა, ზურმუხტი, ბზუილი, ნაზუქი, გუზგუზი, მაზუთი, უზრუნველი, დაზვერვა, ზლუქუნი, განზრახვა, ზრდილობა, ბზრიალა, მზვერავი, მზრუნველი, დაზგა, მგზავრი, აღმზრდელი, ზლაპარი, საზღვარი, მზე, მზიდავი, მზითევი, მზიური.

ს და ზ თანხმონების გადატანა – ჩამაგრება ენის გასატეხებსა და სავარჯიშო ფრაზებში

1. „სამი სასაწნახელე ხე“.

2. „ზოგისა ბამბაც ჩხრიალებს ზოგის კაკალიც არაო“.

3. „სუსტი სიო სისინითა სუსტ სოსანს სწვდა, სუსტად სერა, სასოებამ სულის სწრაფვა საოცნებო სერზე სწერა“.

4. „ერთსა კაცსა ბლისკინელსა, ბლის კალათით ბლის ხიდზედა, ბალი გააქვს და გამოაქვს“.

5. „ზოგსა კაცსა კაცი ჰქვია
ზოგსა კაცსა კაცუნაო,
ზოგს დედაკაცს – დედაკაცი,
ზოგსაც – დედაკაცუნაო“.

6. „სატრფოს სულს სვამდა სნეული
სიყვარულისა სენითა,
სხეულით საროსეულით,
სახითა სევდით სველითა“.

ა. სალუქვაძე

7. „ზედაზნით ზვერავს ზეთა-ზეს
ზეიმით, ზოგჯერ ზართა...
ზმანებით ზვირთი ზელაზედ
ზმასა ზრდის ზეავ ზანზართა.

ა. სალუქვაძე

ანდაზები

„სიფრთხილეს თავი არ სტკივაო“.
„სხვისი იმედით ფართო კარავს ნუ დასდგამო“.
„მიზეზ-მიზეზ დოს მარილი აკლიაო“.
„ბევერი ბუზი ბზუის, ფუტკართან ყველა ტყუისო“.
„სიმდიდრის შეზიზღება უმდიდრესი სიმდიდრეა“.
„ზნეობა ნიჭია საზოგადოებისა“.
„თავაზიანობა ზნეობის გამოსხივებაა“.

აფორიზმები

„ავსა კაცსა ავი სიტყვა ურჩევნია სულსა, გულსა“.
„ბოროტსა სძლია კეთილმან, არსება მისი გრძელია!“
განგებასა ვერვინ შეცვლის, არ-საქმნელი არ იქნების“.
„გასტენს ქვასაცა მაგარსა გრდემლი ტყვიისა ლბილისა“.
„ვინ მოყვარესა არ ეძებს, იგი თავისა მტერია“.
„კარგი საქმე კაცსა ზედა აზომ თურე არ წახდების“.
კაცი ბრძენი ვერ გასწირავს მოყვარესა მოყვარულსა“.
„მსგავსი ყველაი მსგავსსა შობს, ესე ბრძენთაგან თქმულია“.
„რაცა ღმერთსა არა სწადდეს, არა საქმე არ იქნების“.
„ვერ დაიჭირავს სიკვდილსა გზა ვიწრო, ვერცა კლდოვანი“,

„მისგან ყოველი გასწორდეს სუსტი და ძალგულოვანი“,
„ბოლოს შეყარნეს მიწამან ერთგან მოყმე და მხცოვანი“,
„სჯობს სიცოცხლესა ნაზრახსა, სიკვდილი სახელოვანი“.

შოთა რუსთაველი

„ძნელი არის მარტოობა სულისა
მას ელტვიან სიამენი სოფლისა“.

ნ. ბარათაშვილი

შიშინა ბგერების გამოსწორება

შიშინა ბგერების გამოსწორებას ვიწყებთ შ ბგერით. წარმოვთქვით ბგერა ს და შემდეგ ენის წვერი შპაცელის დახმარებით ავწიოთ ზევით ნუნებისაკენ, ტუჩები წამოვწიოთ წინ. თუ ტუჩების წინ წამოწევა გაჭირდა, მაშინ ორივე ლოყაზე ვიჭერთ თითებს და ტუჩები წინ წამოიწევა. მართებული ბგერის მიღების შემდეგ გადავდივართ მის ჩამაგრებაზე მარცვლებში, სიტყვებში, ფრაზებში.

შ ბგერის გამოსწორების შემდეგ არ არის ძნელი **ჟ** ბგერის მიღება, რადგან მათი არტიკულაცია მსგავსია, მაგრამ შ-სგან განსხვავებით, **ჟ**-სთვის ემატება სახმო სიმებისა და ენის წვერის თრთოლა. სმენით განვასხვავოთ **ჟ** ბგერა შ-სგან, ხორხზე ხელის მიღებით შევიგრძნოთ **ჟ**-ს წარმოთქმისათვის საჭირო ჟღერა. უნდა შევიგრძნოთ ენის წვერის თრთოლა.

ამ ორი ბგერის გასწორების შემდეგ ყველა შიშინა ბგერა ავტომატურად სწორდება.

შიშინა თანხმოვნების – ყრუ შ-ს და მჟღერი ჟ-ს წარმოთქმის საყარჯიშოები

1) გავიხსენოთ ყრუ შიშინა თანხმოვნის შ-ს წარმოთქმის წესები

და სწორი არტიკულაციით გაბმულად წარმოვთქვათ შშშშშშ.

2) შ თანხმოვანი წარმოვთქვათ ერთმარცვლიან და ორმარცვლიან კომპლექსებში:

ში ში-ში	შიშ	შირი-რში	შლი-ლში
შე შე-შე	შეშ	შრე-რშე	შლე-ლშე
შა შა-შა	შაშ	შრა-რშა	შლა-ლშა
შო შო-შო	შოშ	შრო-რშო	შლო-ლშო
შუ შუ-შუ	შუშ	შრუ-რშუ	შლუ-ლშუ

3) გავიხსენოთ აქ თანხმოვნის არტიკულაცია და გაბმით და ზუზუნით წარმოვთქვათ აჟჟჟჟჟჟ.

4) აქ თანხმოვანი ერთმარცვლიან და ორმარცვლიან კომპლექსებში.

ჟი ჟი-ჟი	ჟიჟ	ჟრი-ჟდი	ჟვი-ჟლი
ჟე ჟე-ჟე	ჟეჟ	ჟრე-ჟდე	ჟვე-ჟლე
ჟა ჟა-ჟა	ჟაჟ	ჟრა-ჟლა	ჟვა-ჟლა
ჟო ჟო-ჟო	ჟოჟ	ჟრო-ჟდო	ჟვო-ჟლო
ჟუ ჟუ-ჟუ	ჟუჟ	ჟრუ-ჟდუ	ჟვუ-ჟლუ

ა ბგერის დიფერენცია:

ჟი-ში	ში-ჟი	ჟი-ში-ჟი	ჟი-ში-ში-ჟი
ჟე-შე	შე-ჟე	ჟე-შე-ჟე	ჟე-შე-შე-ჟე
ჟა-შა	შა-ჟა	ჟა-შა-ჟა	ჟა-შა-შა-ჟა
ჟო-შო	შო-ჟო	ჟო-შო-ჟო	ჟო-შო-შო-ჟო
ჟუ-შუ	შუ-ჟუ	ჟუ-შუ-ჟუ	ჟუ-შუ-შუ-ჟუ

ში-ჟი-ჟი-ში
 შე-ჟე-ჟე-შე
 შა-ჟა -ჟა-შა
 შო-ჟო-ჟო-შო
 შუ-ჟუ-ჟუ-შუ

შ თანხმოვნის გავარჯიშება-ჩამაგრება სიტყვაში

შიში, შიმშილი, შიდა, მშიშარა, შიკრიკი, ნახშირი, საშიანო, კომში, ულვაში, ხაში, ქარქაში, ნიშუში, ლავაში, ნუგეში, ნუში, პირქეში, ოხრახუში, ბალიში.

შემა, შესაძლებელი, შემლილი, შეფუთვა, შერცხვა, შესაშური,

შემოდგომა, შეგრძნება, შტერი, შერისხული, შეებრძოლა, შეიტყუა, შეფი, შეეპასუხა, შეღავათი, შეიძინა, შეუნდო, შერიგება, შეხვედრა, შესანიშნავი, შეტევა, შემოქმედება, შეცნობა, შემთხვევა, შერცხვენა, შეგირდი, გიშერი, მლაშე, შავი, შარი-შური, შარმი, შარვალი, შარავზა, გუშავი, ნიშანი, მუშაობა, შარბათი, ოთხშაბათი, ქვიშა, დროშა, კაშკაშა, შაშხანა, შორტი, შორი, შოლტი, შოკოლადი, შორეული, სამშობლო, კეთილშობილი, სანიმუშო, შორსმხედველი, სათამაშო, საშობაო, დაშორება, პირმშო.

შუღლი, შურისძიება, შუაში, საშუალო, შუბლი, შუაგული, აბრეშუმი, შუშა, შური, შუალამე, შურდული, შუშაბანდი, შუაშია.

ვაშლი, ლაშქარი, საშრობი, შაშვი, ნაშთი, მუშტი, უშნო, იშვიათი, ფეხშიშველი, შენიშვნა, ეშხი, ეშმაკი, შრომა, შხაპუნა, შტორმი, უშიშროება, მნიშვნელოვანი, საერთაშორისო, სამშობლო, ჩაშვები, მშვიდობა.

პროფკავშირი, შეღავათი, შეხვედრა, აშალაშინებს, უშლის, უშნო, უშველებელი, შვეიცარია, მშვენიერი, შესანიშნავი, ააშენა, მაშველები, ფეშენებელური, არშია.

ჟ-თანხმოვნის გავარჯიშება-ჩამაგრება

ვაჟი, კაჟი, გიჟი, რეჟიმი, რეჟისორი, ჟირაფი, ჟინი, ჟანგი, ჟანგბადი, მჟავა, მაჟალო, მჟაუნა, არაჟანი, ამჟამად, ჟანდარმი, ჟოლო, დირიჟორი, ჟურნალი, ჟუჟუნა, ლაჟვარდი, ვაჟკაცი, უჟმური, ლაჟღაჟი, ჟრჟოლა, ჟღელტა, ჟრიაშული, გამჟღავნება, ჟღარუნი, ჟრუანტელი, ჟღურტული.

შ და ჟ თანხმოვნის გადატანა-ჩამაგრება
ენის გასატენებსა და სავარჯიშო ფრაზებში

- 1) შევარდენმა შავ შაშვს
შიშის შადრევანი შეაფრქვია –
შაშვი შროშნის შტოზე შეხტა,
შროშანმა შტო შეარხია“.
- 2) „სამი მუჭი შინდარწკლი
შევიტანე შინდარწკლში.“
- 3) „შოთა შალაშინს უსვამს შეშაზე,
შავ-შავ შეშებსაც შუშისფრად ფერავს,

შალაშინი აქვს შესაშურები
შრიალ-შრიალით შლის ბურბუმელას“.

4) „შემრისხე შენგან შენდობა
შემაკრობს, შემეშინდება...
შვილისა შენის შენობა
შენდება, შალაშინდება“

5) „ჟამი ჟვერავედა, ჟამავედა,
ჟოლისა, ჟოლსა, ჟოლასა,
ჟოჟო ჟურავდა, ჟარავდა
ჟინსა ჟრუანტელს ჟრჟოლასა“

ა. სალუქვაძე

„ვის შენის, – ლომსა, – ხმარება შუბისა, ფარ-შიმშერისა,
– მეფისა მზის თამარისა, ღაწვ-ბადახშშ, თმა-გიშერისა,
მას, არა ვიცი, შევჰკადრო შესხმა ხოტბისა, შე, რისა,
და მისთა მჭვრეტელთა ყანდისა მირთმა ხამს მართ, მიშერისა.“

„შენმან მზემან, უშენოსა არვის მიხველს მთვარე შენი,
შენმან მზემან, ვერვის მიხველს, მო-ცა-ვიდნენ სამნი მზენი!
აქათ თავსა გარდავიქცევ, ახლოს მახლვან დიდნი კლდენი,
სული ჩემი შეივედრე, ზეცით მომხვედენ ნუთუ ფრთენი“.

შოთა რუსთაველი

ანდაზები

- 1) შორს მოუარე და შინ მშვიდობით მიდიო.
- 2) შეილმა გული გაიარა, შვილიშვილმა გულის გულიო.
- 3) ომიანობა ზოგს ააშენებს, ზოგს გადააშენებსო.
- 4) გაჭირვებულთათვის ისიც ნუგეშია, თუ ამხანაგი ეყოლება უბედურებაში.

სპინოზა

5) ნუგეში იმის ცოდნაა, რომ შენზე უკეთესი კაცი, შენზე უბედურია.

ე. ბირსი

ენაკბილისმიერი (სისინა) აფრიკატები

ენაკბილისმიერი (სისინა) აფრიკატებია ძ, ც, წ. ზემოთ უკვე ვთქვით, რომ ისინი იწარმოებიან ენის წინა ზედაპირით. ქვედა ყბა ოდნავ დაწეულია, ენის წვერი ებჯინება ქვედა კბილებს, ენის ზურგის წინა ნაწილი ებჯინება მაგარ სასას, ენის გვერდები ეხება გვერდით კბილებს და ზდება სრული ხშვა. ძ-ძჟიერი აფრიკატია, – სახმო სიმები დაძაბულია და ჟღერენ. ც-ფშვინვიერი აფრიკატია – სახმო სიმები ერთმანეთს მიახლოებულია და ამომდინარე ჰაერნაკადი წარმოქმნის ჩქამს. წ-აბრუპტიული აფრიკატია. იგი იწარმოება იმ ჰაერის მარაგით, რომელიც ზესადგომ მიღშია.

ხშირია შემთხვევა ძ, ც, წ აფრიკატების შერბილებისა. განსაკუთრებით ა, ო, უ ხმოვნებთან. ეს თანხმოვანები საჭიროა წარმოვთქვათ მკაფიოდ და ენერგიულად.

ერთმარცვლიანი ვარჯიშის კომპლექსი:

ძი	ცი	წი
ძე	ცე	წე
ძა	ცა	წა
ძო	ცო	წო
ძუ	ცუ	წუ

ორმარცვლიანი სავარჯიშოები:

ძი-ცი	ძი-წი	ცი-ძი	წი-ცი	ცი-წი	წი-ძი
ძე-ცე	ძე-წე	ცე-ძე	წე-ცე	ცე-წე	წე-ძე
ძა-ცა	ძა-ცა	ცა-ძა	წა-ცა	ცა-წა	წა-ძა
ძო-ცო	ძო-ცო	ცო-ძო	წო-ცო	ცო-წო	წო-ძო
ძუ-ცუ	ძუ-ცუ	ცუ-ძუ	წუ-ცუ	ცუ-წუ	წუ-ძუ

სამმარცვლიანი სავარჯიშოები:

ძი-ცი-წი	წი-ცი-ძი	ცი-წი-ძი	ცი-ძი-წი
ძე-ცე-წე	წე-ცე-ძე	ცე-წე-ძე	ცე-ძე-წე
ძა-ცა-წა	წა-ცა-ძა	ცა-წა-ძა	ცა-ძა-წა

ძო-ცო-წო	წო-ცო-ძო	ცო-წო-ძო	ცო-ძო-წო
ბუ-ცუ-წუ	წუ-ცუ-ბუ	ცუ-წუ-ბუ	ცუ-ბუ-წუ

ოთხმარცვლიანი სავარჯიშოები:

ძი-ცი-ცი-ძი	ძი-წი-წი-ძი	ცი-ძი-ძი-ცი
ბე-ცე-ცე-ბე	ბე-წე-წე-ბე	ცე-ბე-ბე-ცე
ძა-ცა-ცა-ძა	ძა-წა-წა-ძა	ცა-ძა-ძა-ცა
ძო-ცო-ცო-ძო	ძო-წო-წო-ძო	ცო-ძო-ძო-ცო
ბუ-ცუ-ცუ-ბუ	ბუ-წუ-წუ-ბუ	ცუ-ბუ-ბუ-ცუ

ძ, ც, წ თანხმოვნების გადატანა-ჩამაგრება სიტყვებში, ენის გასატეხებსა და ფრაზებში

ცარცი, ნაცარი, ცანცალა, გამოცანა, ცალფეხა, ცამეტი, ცერცვი, ცეცხლი, მცენარე, ცელქი, სივრცე, ცეტი, ციცინათელა, ციცარი, ცირკი, ციფრი, სიცილი, ზარმაცი, კაცი, ლაქუცი, მხეცი, ცოცხალი, ცოცხი, ცურვა, ცულლუტი, ცუნცული.

ცა, ცალკე, ცალ-ცალკე, ცაცხვი, ცახცახი, ცბიერი, ცღუნება, ცდილობს, ცვლიან, ცენტრალური, ცენტრალიზაცია, ცერცება, ცეცება, ცეცხლგამძლე, ცეცხლმსროლელი, ცვარ-ნამი, ცვილისფერი, ცვლა, ცვლილება, ცვრიანი, ციალი, ციგა, ცივილიზაცია, ცივ-ცივი, ციკლონი, ცილინდრი, ცილისწამება, ციმციმი, ცირკულაცია, ცილატა, ციცაბო, ციცა, ციხეკოშკი, ცმაცუნი, ცნობა, ცნობისმოყვარე, ცოლ-შვილი, ცოტ-ცოტაობით, ცოფიანი, ცრუმეცნიერი, ცეხელუხი, ცქმუტვა, ცხენდაცხენ, ცხვარ-მეცხვარე, ცხვირმოუხოცავი, ცხოველი, ცხონებული, ცხრა, ცხრაფურცელა, გააცამტვერა, გაფაციცებული, განცვიფრებული, დარცხვენილი, შერცხვენილი, გარდაცვალება, ცალყბად, ფურცელი, ფაციფუცი, საცეცხლური.

ინფორმაცია, ოპოზიცია, სპეცსამსახურები, სოციალური, რაც შეეხება, არც ერთი, თუმცა, მაინცდამაინც, ოფიციალური, კორუფცია, კონსტიტუცია, პრინციპულად, ექსპლოატაცია, უცხოური, ფედერაცია, პრეს-ცენტრი, ინვესტიციები, სპეციალისტი, პროდუქცია, ცივილური, ჩაცმულობა, განცალკევება, კონსულტაცია, გადაცემა, საორგანიზაციო, პრინციპულობა, სამეცნიერო, კვალიფიციური, რედაქცია, პროდუქცია, პოლიცია, უპრეცედენტო.

1. „ციდან ცრილი ცივი ცვარი
ციცაბოზე ციავს ცდილობს,
ცის ციალის ცივ ციმციმში
ცდომილება ცუდ ცდომილობს“.
2. „დაფაციცებულნი ფრინველნი
უფრო დაფაციფუცდებიან.“
3. „დაციმციმებდა ციმციმით
ციმციმა ციცინათელა,
მისმა ციმციმმა ზეცა სულ
გააციმციცინათელა.“
4. „ცალ ცერზე ცეკვავს ცანგალა,
ცხოვრებას ცხეხვავს ცერითა,
ცოლს ცრემლი ცვივა, ცარგვალი
ცვლება ცოდვილის ცქერითა

ა. სალუქვაძე

5. „ნახეს უცხო მოყმე ვინმე, ჯდა მჭირალი წყლისა პირსა,
შავი ცხენი სადავითა ჰყვა ლომსა და ვითა გმირსა,
ხშირად ესხა მარგალიტი ლაგამ-აბჯარ-უნაგირსა.
ცრემლსა ვარდი დაეთრთვილა, გულსა მდულრად ანატირსა.“

შოთა რუსთაველი

6. „მის მონისა არა ესმა სიტყვა, არცა ნაუბარი,
მათ ლაშქართა ზახილისა იყო ერთობ უგრძნობარი,
უცხოდ რადმე ამოსკვნოდა გული, ცეცხლთა ნადებარი,
ცრემლსა სისხლი ერეოდა, გასდის, ვითა ნაგუბარი“.

შოთა რუსთაველი

ანდაზები

ცხვარი ცხვარია და, თუ გაცხარდა ცხარია.
ვინც იცის ცეცხლია, ვინც არა და ცერცვია.

ბერა წ სიტყვებსა და ენის გასატეხებში

წამი, წარბი, წაბლი, წიკწიკი, წამალი, წუთი, წუწურაქი, წალკოტი, წამწამი, წამდაუწუმ, წელიწადი, მაწანწალა, მასწავლებელი, წარმოდგენა, წამება, სწავლა, წერო, წებო, წერტილი, უმწეო, საწებელი, წერილი, მწერალი, წესრიგი, წიგნი, წითელი, წისქვილი, წვიმა, წიხლი, წიწილა, არწივი, მეწისქვილე, ყანწი, მწირი, ყუნწი, სასწორი, მაწონი, საწოლი, თავმომწონე, წუთი, წუწკი, წურბელა, წუწუნი, მარწუხი, წუმპე, წვეთი, წვერი, წვიმა, მწვანილი, დამწვარი, წლიური, წნევა, წმინდა, საწნახელი, ნაწნავი, სწრაფი, წრე, წყარო, მეწყერი, მარწყვი, წკებლა, მწკრივი, წრიპინი, წყნარი, წყალი, წყვილი, წყურვილი, წყლული, სარწყავი.

1. „წია-წია დაწიწინებს
პაწაწინა წიწილა,
წვიმის წვეთი დაეწვეთა,
შეშინდა და იწივლა“.
2. „წვიმის წვეთი წუწუნებდა
წკაპ-წკუპ, წკაპ-წკუპ,
წვიმა წუწუნს უწუნებდა,
წკაპ-წკუპ, წკაპ-წკუპ
და მერე კი წვიმა წყნარი
წვიმა წყნარი წელწანწკარა
აწიკწიკდა წვრილ წვეთებად
წამდაუწუმ, წარამარა“.
3. „წაგახდენს წყველა-წუწუნი,
წინასწარ წეწვა წვერისა,
წამოდექ, წერას წამოჰყევ
წალდის წინ წაწვილ წვერისას“.

ა. სალუქვაძე

ბერა ძ სიტყვებსა და ფრაზებში

ძაფი, ძალა, ძალლი, ნაძვი, ნაკრძალი, ბრძანება, ანძა, ბარძაყი, ნაძალადევი, ძერა, ძეხვი, ძეწნა, ძერწვა, საბძელი, მძევალი, ყურძენი, ბერძენი, ბრძენი, რძე, საკინძე, გრძელი, მძეპარი, გაღვიძება, ძეგლი, ძილი, ძირი, მძიმე, ღვიძლი, მანძილი, საძირკველი, კვანძი, კორძი, კერძი, ანდერძი, მძივი, ძონძი, თეძო, ბრძოლა, ძუნწი, ძუნძული, ძვალი, ძვირი, ძვირფასი, ძმა, ძმობილი, გრძნობა, ძნელი, ძლიერი, ძროსა, ძრწოლა, გაძლოლა, მძლოლი, ლანძღვა, მადღარი.

1. „ძნელია, ძნელზე ძნელია,
ძერკვა ძოძისა ძირისა,
ძაგება ძველი ძიძისა,
ძებნა ძოწისა ძვირისა“.

ა. სალუქვაძე

ანღაზები

1. ძილს ძილი მოსდევს.
2. ძალლი ძალლის ძვალს არ გასტეხს.
3. ძაღლსა სცემდნენ და რძალს ასმენდნენო.

ჯ, ჩ, ჭ შიშინა აფრიკატების სწორი წარმოთქმის საგარჯიშოები

გავიხსენოთ ენანუნისმიერი შიშინა ჯ, ჩ, ჭ აფრიკატების სწორი არტიკულაცია. გავავარჯიშოთ ერთმარცვლიან ბგერათ-კომპლექსში მჟღერი – ჯ, ფშვინვიერი ჩ და აბრუპტივი ჭ.

1) ჩი	ჯი	ჭი
ჩე	ჯე	ჭე
ჩა	ჯა	ჭა
ჩო	ჯო	ჭო
ჩუ	ჯუ	ჭუ

2) ორმარცვლიანი ბგერათკომპლექსები:

ჯი-ჭი	ჯი-ჩი	ჩი-ჯი	ჭი-ჩი
ჯე-ჭე	ჯე-ჩე	ჩე-ჯე	ჭე-ჩე
ჯა-ჭა	ჯა-ჩა	ჩა-ჯა	ჭა-ჩა
ჯო-ჭო	ჯო-ჩო	ჩო-ჯო	ჭო-ჩო
ჯუ-ჭუ	ჯუ-ჩუ	ჩუ-ჯუ	ჭუ-ჩუ
ჭი-ჯი	ჩი-ჭი		
ჭე-ჯე	ჩე-ჭე		
ჭა-ჯა	ჩა-ჭა		
ჭო-ჯო	ჩო-ჭო		
ჭუ-ჯუ	ჩუ-ჭუ		

3) სამმარცვლიანი ბგერათკომპლექსები:

ჯი-ჩი-ჭი	ჩი-ჭი-ჯი	ჭი-ჩი-ჯი
ჯე-ჩე-ჭე	ჩე-ჭე-ჯე	ჭე-ჩე-ჯე
ჯა-ჩა-ჭა	ჩა-ჭა-ჯა	ჭა-ჩა-ჯა
ჯო-ჩო-ჭო	ჩო-ჭო-ჯო	ჭო-ჩო-ჯო
ჯუ-ჩუ-ჭუ	ჩუ-ჭუ-ჯუ	ჭუ-ჩუ-ჯუ

4) ოთხმარცვლიანი ბგერათკომპლექსები:

ჯი-ჭი-ჩი-ჯი	ჩი-ჭი-ჭი-ჯი	ჯი-ჩი-ჩი-ჯი
ჯე-ჭე-ჩე-ჯე	ჩე-ჭე-ჭე-ჯე	ჯე-ჩე-ჩე-ჯე
ჯა-ჭა-ჩა-ჯა	ჩა-ჭა-ჭა-ჯა	ჯა-ჩა-ჩა-ჯა
ჯო-ჭო-ჩო-ჯო	ჩო-ჭო-ჭო-ჯო	ჯო-ჩო-ჩო-ჯო
ჯუ-ჭუ-ჩუ-ჯუ	ჩუ-ჭუ-ჭუ-ჯუ	ჯუ-ჩუ-ჩუ-ჯუ

**ჯ, ჭ, ჩ აფრიკატების ჩამაგრება
სიტყვებსა და ენის გასატენებში**

ჭა, ჭადარი, ჭარხალი, ჭიქა, ჭადრაკი ჭოტი, ჭინჭარი, ჭურჭელი, ჭოჭმანი, ჭოგრიტი, ჭორფლი, ჭური, საჭურველი, ჭანჭური, ჭერი, ჭერამი, ჭექა-ქუხილი, კენჭი, მჭევრმეტყველი, ჭიშკარი, ჭიანჭველა, ჭივჭავი, კაჭკაჭი, კუჭი, გოჭი, ბიჭი, მუხრუჭი, ჭვარტლი,

დამჭკნარი, ჭრილობა, ჭუჭრუტანა, ბრჭყევიალა, ჭრა-კერვა, ჭროლა, გამჭვირვალე, ჭვავი, მჭედელი, საჭე, ჭუპრი, ჭახჭახი.

აჩრდილი, სარჩული, საჩხერე, მაჩვი, სინქარე, ჩალა, ჩანთა, ჩადრი, ლეჩაქი, ნიჩაბი, ყაჩალი, უჩინარი, ჩურჩხელა, ჩურჩული, ნიჩაბი, ლაჩარი, ქუჩა, ქეჩა, ბაღჩა, ჩანგალი, ყოჩალი, მაჩანჩალა, ალუჩა, ხალიჩა, სკვინჩა, ჩოხა, ჩონგური, ჩოჩორი, ბოჩოლა, ყაყაჩო, ჩარჩო, ჩურჩული, ჩუხჩუხი, საჩუქარი, ჩუმჩუმა, ჩექმა, სარჩევი, ჩირი, ჩიტი, ჩიბუხი, ფუჩეჩი, უჩი, ჩაქუჩი, კამეჩი, ჩამიჩი, ფაჩუჩები, ჩვარი, ჩვიდმეტი, ჩლიქი, ჩლუნგი, ჩრჩილი, ჩანქერი, ჩხირი, ჩხუბი, აჩხხლი, ნაკვერჩხალი.

ჯარი, ჯამი, ჯაგარი, ჯავმანი, ჯაჭვი, ჯამბაზი, ოჯახი, ფანჯარა, ნაჯახი, აბჯარი, ხანჯალი, ბადრიჯანი, ფინჯანი, ბრინჯაო, ბაჯალლო, ლურჯი, ჯარიმა, ჯანსალი, ჯორი, ჯოხი, ჯონჯოლი, ჯოჯო, ბაღლინჯო, სამაჯური, ჯუჯა, მსაჯული, ჯებირი, ყავარჯენი, მსჯელობა, ჯეოვანი, ჯიბე, ჯირკი, ჯიში, ჯიუტი, ჯილდო, ჯიხვი, თოჯინა, ხურჯინი, ჯეჯილი, ბრინჯი, ნარინჯი, დარაჯი, ჯვარი, მარჯვენა, თავმჯდომარე, მეჯლისი, ბანჯგელიანი.

ენის გასატეხები

1. „კაპარჭინა გურიშვილი
გური კაპარჭინაშვილი,
ჯავახია, ჯოხიშვილი
ჯოხი ჯავახიაშვილი“.

2. ჩენი ბიჭი ბიჭანჭური
სულ პატარა გოჭია,
ისე ჩამრგვალბულია
როგორც ლოტოს კოჭია“.

3. „ჯიქი ჯიხეთან ჯიქურ მიდის
ჯიხვი ხეებს ჩასცქერის,
ჩუხჩუხით და ჩქაფა-ჩქუფით
მოჩქარის ჩანჩქერი“.

4. „მწყერი ვწვი და მწყერი ვჭამე,
მწყერის კუჭის ქონის ქადაც მიჭამია“.

5. „ჩამოდი ჩემთან ჩელტებად
ჩავლობავ ჩერო-ჩალასა,
ჩამოვუქე, ჩონგურს ჩამოვჰკრავ,
ჩავტირებ, ჩემსა ჩარასა.

ა. სალუქვაძე

6. „ჭერი ჭრიალებს, ჭირი ჭირს –
ჭალებში ჭენება ჭილ-ყვავი:
ჭრაქს ჭვარტლი ჭმუნავს, ჭარი – ჭურს,
ჭას – ჭონჭყი, ჭალაკს – ჭინჭარი“.

ა. სალუქვაძე

7. „ჯერია, – -ჯავრი ჯანყდება,
ჯანღდება – ჯაბნის ჯაბანსა,
ჯვარედელ ჯარი ჯარდება,
ჯავრობს ჯვარცმულის ჯაფასა“.

ა. სალუქვაძე

აფორიზმები

„სდევს ფათერაკი მიჯნურსა, გაჭვრიტეთ, გაიცადენით!“
„სჯობს სახელისა მოხვეჭა ყოველსა მოსახვეჭელსა!“
„ქალმან ჰკადრა „ხელმწიფეო, დაღრეჯილსა ვინცა ცცნობდეს,
ვინმცა გნახა კადნიერად, რაზომ გინდა ამყობდეს?
თქვენნი აგრე დაღრეჯანი მნათობთაცა დაამხობდეს!
კაცმან საქმე მოიგვაროს, ვეჭვ, ჭმუნვასა ესე სჯობდეს.“

შოთა რუსთაველი

ზემოთ ჩვენ შემოგთავაზეთ იმ თანხმოვან ბგერათა სწორად წარმოთქმის, დარღვევებისა და გავარჯიშების დაწვრილებითი ანალიზი, რომელთა დამახინჯება ხშირია ქართულ მეტყველებაში. დანარჩენ თანხმოვან ბგერათა ცალკეული განხილვა არ არის საჭირო იმიტომ, რომ მათი დარღვევები იშვიათად გვხვდება. საჭიროა ყურადღება გამახვილდეს ყველა ბგერის მკაფიო წარმოთქმაზე.

ბგერათა რიტმული გავარჯიშება

კაბა-კობა	ბაკი-ბუკი	შუკა-შარა	ჩამი-ჩუმი
კაბა-კობა	ბაკი-ბუკი	შუკა-შარა	ჩამი-ჩუმი
კაბა-კობა	ბაკი-ბუკი	შუკა-შარა	ჩამი-ჩუმი
კაბა-კობა	ბაკი-ბუკი	შუკა-შარა	ჩამი-ჩუმი
ლაწა-ლუწი	ბატი-ბუტი	რაკა-რუკი	ტაში-ტუში
ლაწა-ლუწი	ბატი-ბუტი	რაკა-რუკი	ტაში-ტუში
ლაწა-ლუწი	ბატი-ბუტი	რაკა-რუკი	ტაში-ტუში
ლაწა-ლუწი	ბატი-ბუტი	რაკა-რუკი	ტაში-ტუში
ბაგა-ბუგი	შარი-შური	თქარა-თქური	წკარა-წკური
ბაგა-ბუგი	შარი-შური	თქარა-თქური	წკარა-წკური
ბაგა-ბუგი	შარი-შური	თქარა-თქური	წკარა-წკური
ბაგა-ბუგი	შარი-შური	თქარა-თქური	წკარა-წკური
ჭანა-ჭუნი	ფაცი-ფუცი	ჭანი-ჭუნი	წკაპა-წკუპი
ჭანა-ჭუნი	ფაცი-ფუცი	ჭანი-ჭუნი	წკაპა-წკუპი
ჭანა-ჭუნი	ფაცი-ფუცი	ჭანი-ჭუნი	წკაპა-წკუპი
ჭანა-ჭუნი	ფაცი-ფუცი	ჭანი-ჭუნი	წკაპა-წკუპი

სასურველია ეს ვარჯიში შესრულდეს თავისა და მხრების მოძრაობებთან ერთად.

ბგერათა რიტმული გავარჯიშება ორმარცვლიან სიტყვებში

ვარდი	ვერხვი	ვადა	ვაკე		
ვაშლი	ვეფხვი	ვაშა	ვალი		
ვაფლი	ვერცხლი	ვაზნა	ვანი		
ვარცლი	ვერძი	ვარდნა	ვარდი		
ლაბა	ლარი	ლეკი	ლოდი	ლუქი	ლირი
ლაგრა	ლალი	ლეღი	ლოთი	ლუღი	ლიხი
ლაზნა	ლაფი	ლეღვი	ლოთი	ლურჯი	ლიპი
ლამა	ლახტი	ლექსი	ლომი	ლურთი	ლიქნი

რითმი	რეკვა	რასი	რომი	რუქი	რამპა
რისხი	რეხვა	რამი	როკი	რუხი	რაფა
რიყი	რეცხვა	რანგი	როზგი	რუსი	რაჭა
რიპი	რეტვა	რატი	როსი	რუპი	რასა

ნასკვი	ნემსი	ნერვი	ნისლი	ნუკრი	ნოხი
ნავთი	ნერგი	ნეკნი	ნივთი	ნუთხი	ნოტი
ნარდი	ნერწყვი	ნესვი	ნიყვი	ნუში	ნოლი
ნავსი	ნეშთი	ნელი	ნირი	ნუნი	ნორჩი

ასი	საბა	სითხე	სენი	სოკო	სურა
დასი	საგა	სიმხნე	სესხი	სორო	სუფრა
თასი	სადა	სითხე	სერი	სოლო	სუნთქვა
ხავსი	სარა	სიგრძე	სელი	სოდა	სუფთა

ზარი	ზედა	ზვავი	ზიდვა	ზომა	ზურგი
ზავი	ზეთი	ზვარი	ზიზლი	ზოგი	ზუთხი
ზაქი	ზევსი	ზვინი	ზილფი	ზოდი	ზღარბი
ზანტი	ზენა	ზვირთი	ზიპი	ზოლი	ზღვარი

ცივა	ციყვი	ცერი	ცოლი	ცუდი	ცალი
ცილა	ციფრი	ცეტი	ცომი	ცული	ცარცი
ცივა	ცხიმი	ცელქი	ცოფი	ცური	ცაცხვი
ციცქა	ცხრილი	ცეცხლი	ცოცხი	ცუხი	ცვარი

წაბლი	წელი	წვეთი	წილი	წკეპლა	წოვა	წუთი	წყნარი
წათხი	წვერი	წვერი	წიხლი	წნევა	წოლა	წული	წყვილი
წალღი	წესი	წვეტი	წიგნი	წნეხა	წონა	წუთხი	წუწკი
წარბი	წვენი	წკნელი	წვრილი	წელვა	წყობა	წული	წყლული

შამბი	შეძვრა	შეება	შიდა	შმაგი	შრომა	შუბი
შანთი	შედრკა	შველა	შირმა	შლილი	შობა	შური
შაშვი	შეზრდა	შვერა	შიში	შლეგი	შოთი	შუქი
შაშხი	შეკვრა	შვენა	შინდი	შლამი	შორი	შურთხი

ჩალა	ჩენა	ჩითი	ჩირქი	ჩონჩხი	ჩუმი	ჩხიკვი
ჩამჩა	ჩექმა	ჩირი	ჩვილი	ჩორთი	ჩქამი	ჩხირი
ჩალმა	ჩეჩვა	ჩიტი	ჩიხი	ჩოსა	ჩქარი	ჩხვლეტა
ჩანთა	ჩევევა	ჩიყვი	ჩლიქი	ჩოჩვა	ჩვარი	ჩხრეკა

ბარი	ბელი	ბილწი		ბოლი		ბუზი
ბალი	ბევრი	ბინდი		ბოთლი		ბუმი
ბავშვი	ბეწვი	ბირთვი		ბოლქვი		ბურთი
ბანგი	ბეჭვი	ბიძგი		ბორცვი		ბურჯი

ფარი	ფერი	ფიჭვი		ფორი		ფული
ფასი	ფენი	ფიცხი		ფონი		ფური
ფანდი	ფესვი	ფიფქი		ფონი		ფუჭი
ფარდი	ფეტვი	ფიქრი		ფოცხი		ფუნჯი

პინა	პური	პრესა		პაპა		პენტვა
პიტნა	პულრი	პრესვა		პანტა		პეპელა
პირი	პულსი	პემზა		პარვა		პეწი
პიწკი	პუნქტი	პერტყვა		პარსვა		პეშვი

კაბა	კირი	კევი	კენჭი	კომკი	კუჭი	კვარი
კამა	კბილი	კეტი	კერძი	კორძი	კუნძი	კვაჭი
კატა	კვიცი	კეხი	კვერთხი	კოჭი	კუპრი	კვამლი
კალთა	კვირტი	კერპი	კვერცხი	კომში	კუმტი	კვანძი

ხავსი	ხერხი	ხიჭვი	ხორცი	ხნული		ხვევნა
ხათრი	ხემსი	ხისტი	ხორხი	ხშული		ხველა
ხარბი	ხელი	ხიწვი	ხოფი	ხრტილი		ხვეტა
ხაში	ხეკი	ხიშტი	ხონი	ხრიკი		ხვეწნა

შენიშვნებისთვის

დაიბეჭდა სტამბაში „კენტავრი“

საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
0102, თბილისი, დავით აღმაშენებლის გამზ. № 40